

Józef Łepkowski (1826–1894) i początki polskiej archeologii uniwersyteckiej

Author: Marzena Woźny

PL ISSN 0003-8180; e-ISSN: 2719-7034

DOI: <https://doi.org/10.23858/APol69.2024.008>

<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/280888>

Jak cytować:

Woźny, M. (2024). Józef Łepkowski (1826–1894) i początki polskiej archeologii uniwersyteckiej. *Archeologia Polski*, 69, 205–238. <https://doi.org/10.23858/APol69.2024.008>

MARZENA WOŹNY^a

JÓZEF ŁEPKOWSKI (1826–1894) I POCZĄTKI POLSKIEJ ARCHEOLOGII UNIWERSYTECKIEJ¹

JÓZEF ŁEPKOWSKI (1826–1894) AND THE BEGINNINGS OF POLISH UNIVERSITY ARCHAEOLOGY

Abstrakt: W XIX w. archeologia uniwersytecka na ziemiach polskich rozwijała się na Uniwersytecie Jagiellońskim i w znacznej mierze związana była z Józefem Łepkowskim (1826–1894). Był on pierwszym profesorem archeologii na terenie Polski podzielonej wtedy między trzy zabory. W 1863 r. uzyskał habilitację, trzy lata później został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1875 r. profesorem zwyczajnym. W swoich wykładach prezentował zagadnienia dotyczące nie tylko pradziejów, ale również historii sztuki, konserwatorstwa i nauk pomocniczych historii. Był organizatorem uniwersyteckiego Gabinetu Archeologicznego, w którym gromadził dzieła sztuki i różne zabytki archeologiczne. W artykule ukazano okoliczności i kulisy zdobywania przez archeologię statusu dyscypliny uniwersyteckiej na ziemiach polskich w XIX w. oraz wkład w tym zakresie tytułowej postaci.

Słowa kluczowe: historia archeologii, Katedra Archeologii, Gabinet Archeologiczny, Uniwersytet Jagielloński, Józef Łepkowski, XIX w.

Abstract: In the 19th century, university archaeology in Polish lands developed at the Jagiellonian University in Kraków and this process was largely associated with the person of Józef Łepkowski (1826–1894). He was the first professor of archaeology in Poland (although the country was at this time divided between three imperial partitions). In 1863, he obtained his habilitation degree, three years later he was appointed associate professor, and in 1875 full professor. In his lectures, he presented issues related not only to prehistory, but also to art history, conservation and auxiliary sciences of history. He was the organizer of the university's Archaeological Cabinet, where he collected works of art and various archaeological artefacts. The article presents the circumstances and background of archaeology gaining the status of a university discipline in Poland in the 19th century and the contributions of Łepkowski to this development.

Keywords: history of archaeology, Department of Archaeology, Archaeology Cabinet, Jagiellonian University, Józef Łepkowski, 19th c.

WSTĘP

W 2 poł. XIX w. archeologia, znajdująca początkowo zarówno w Europie, jak i poza nią oparcie w towarzystwach naukowych, zaczęła uzyskiwać status dyscypliny uniwersyteckiej.

^a Dr Marzena Woźny, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, ul. Senacka 3, 31-002 Kraków; mwozny@ma.krakow.pl; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3057-9231>.

¹ Praca finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2017–2022, nr projektu: 11 H 16008784.

Ryc. 1. Portret Józefa Łepkowskiego z Albumu Józefa Majera, 1881. Ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAN i PAU, nr inw. BZS.RKPS.6624.44.

Fig. 1. Portrait of Józef Łepkowski from the Album of Józef Majer, 1881. From the collections of the Scientific Library of the Polish Academy of Sciences and the Polish Academy of Arts, inventory No. BZS.RKPS.6624.44.

W monarchii habsburskiej jej pierwsze katedry powstały na Uniwersytecie Wiedeńskim (w 1849 r. dla Jána Kollára, profesora nadzwyczajnego archeologii słowiańskiej) i na Uniwersytecie Karola w Pradze (w 1850 r. dla Jana Erazima Vocela, profesora archeologii i historii sztuki). Zarówno J. Kollár, jak i J.E. Vocel zajmowali się archeologią rozumianą jeszcze w szeroki, romantyczny sposób (Sklenář 1983, s. 107–108; Sklenář 2017, s. 12–13; por. Zieglmayer 2003; Kaeser 2008, s. 383–384). Zagadnienia dotyczące archeologii prehistorycznej, odwołującej się do osiągnięć nauk przyrodniczych, zaczęli natomiast wprowadzać do swoich wykładów antropolodzy w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX w. Działo się to w okresie przełomowych dyskusji na temat teorii ewolucji i nowej chronologii dziejów, które kontestowały biblijną wizję historii ludzkości (Trigger 2006, s. 119–120, 121–158; Lech 1992; Lech, Werra 2018, s. 577–580). Na obszarze Europy Środkowej, w Monachium, w Królestwie Bawarii (wkrótce w Cesarstwie Niemieckim), Johannes Ranke, lekarz i antropolog, pod koniec lat sześćdziesiątych XIX stulecia uzyskał tytuł profesora zarówno antropologii, jak i prehistorii. Również w Cesarstwie Niemieckim, w Berlinie, Rudolf Virchow, profesor anatomii, w tym okresie do swoich zajęć uniwersyteckich włączył prehistorię.

Pierwsza, choć jeszcze nie stała, polska katedra archeologii powstała w 1866 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim. W programie jej działalności znalazła się archeologia w ujęciu romantycznym, wyrastająca ze starożytnictwa i historii sztuki. Kierujący nią Józef Łepkowski (1826–1894); (**ryc. 1**), oprócz archeologii pradziejowej poruszał w swoich wykładach zagadnienia dotyczące historii sztuki, nauk pomocniczych historii, muzealnictwa i opieki nad zabytkami. Utworzenie tej katedry wymagało wielu starań, formalnych i nieformalnych zabiegów, a także sprzyjającego klimatu politycznego, jako że archeologia wiązana była

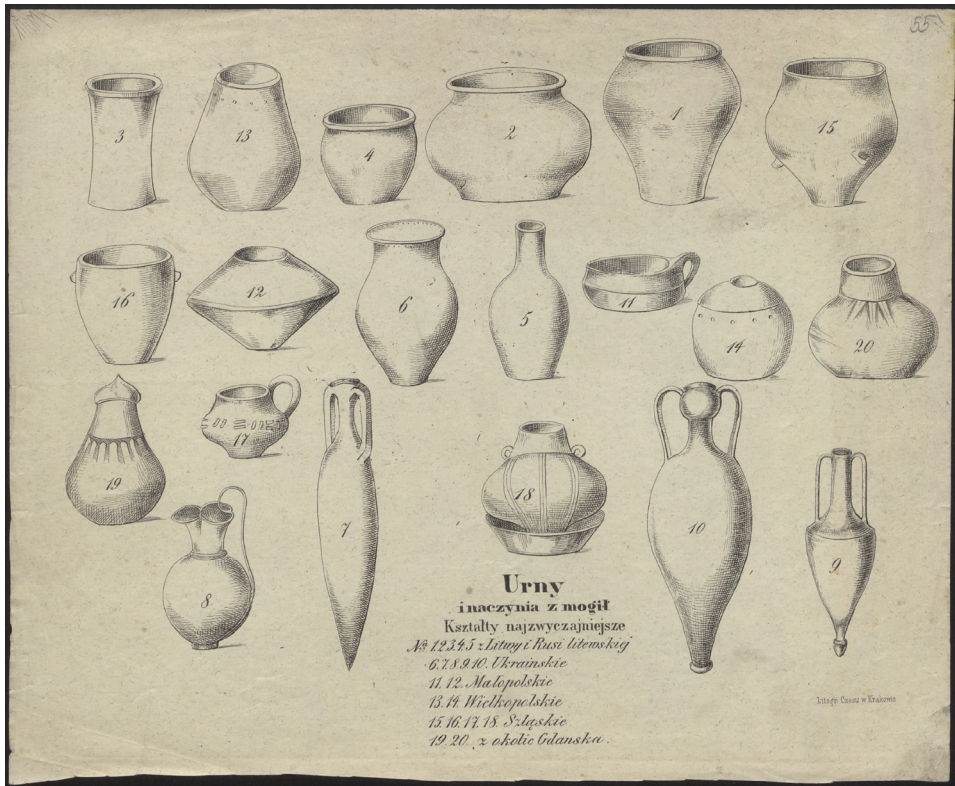
wówczas z kwestiami narodowymi. Uważano bowiem, że przedmiotem jej badań są „krajowe, czyli narodowe starożytności” (Kaeser 2008, s. 382; por. Pomian 2002; Szczerba 2018).

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie procesu zdobywania na ziemiach polskich przez tę młodą wówczas naukę statusu dyscypliny uniwersyteckiej. Omawiana problematyka odnosi się do lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX stulecia, gdy w Krakowie przeprowadzono pierwszą na ziemiach polskich habilitację z archeologii, a następnie utworzono katedrę tej dyscypliny wraz z dydaktycznym zbiorem zabytków. Zagadnienia te nieodłącznie wiążą się z osobą J. Łepkowskiego, pierwszego polskiego profesora archeologii. W artykule omówione zostaną nie tylko starania o uzyskanie przez archeologię pełnoprawnego miejsca na uniwersytetach, ale również wcześniejsze poczynania naukowe i konserwatorskie J. Łepkowskiego oraz jego działalność dydaktyczna w latach późniejszych – od utworzenia dla niego stałej katedry w latach siedemdziesiątych XIX w. do śmierci w 1894 r. Początki polskiej archeologii uniwersyteckiej, zarówno prehistorycznej, jak i później śródziemnomorskiej, związane są z Uniwersytetem Jagiellońskim (dalej: UJ) w Krakowie. W artykule przedstawione zostaną więc także sposoby działania galicyjskiego środowiska naukowego w 2 poł. XIX w. i jego relacje z władzami wiedeńskimi.

DZIAŁALNOŚĆ JÓZEFA ŁEPKOWSKIEGO W ZAKRESIE PUBLICYSTYKI, NAUKI I OCHRONY ZABYTEKÓW

Urodzony w zubożalej rodzinie szlacheckiej J. Łepkowski był synem urzędnika. Ukończył Gimnazjum św. Anny w Krakowie, a następnie, w latach 1843–1846, studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego żoną została Stanisława Libelt (1837–1882), córka filozofa, działacza politycznego i społecznego Karola Libelta (Sadowski 1882). Dzieliła ona zainteresowania badawcze męża i wspierała go w jego naukowej pracy.

Józef Łepkowski rozpoczął swoją karierę jako publicysta. Już pod koniec lat czterdziestych XIX w. w poznańskim czasopiśmie „Przyjaciel Ludu” ogłaszał artykuły dotyczące zabytków sztuki (Łepkowski 1849a; Łepkowski 1849b). W latach 1847–1849 współpracował z krakowskim starożytnikiem Ambrożym Grabowskim przy wydawaniu zeszytów „Starożytności i pomników Krakowa” (Łepkowski 1847). W czasie krótkiego pobytu na Śląsku (1848/1849) zajmował się m.in. redagowaniem „Dziennika Górnośląskiego” wychodzącego w Piekarach Śląskich i Bytomiu na terenie Królestwa Prus (Bąk-Koczarska 1973, s. 339–340). Po powrocie do Krakowa zajął się historią sztuki i ochroną zabytków. Od 1851 r. włączył się aktywnie w prace Oddziału Archeologii i Sztuk Pięknych Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (dalej: TNK), wkrótce też został członkiem Towarzystwa. Łepkowski był autorem odezwy „w przedmiocie mogił i wykopalisk”, wydanej przez to stowarzyszenie (Odezwa 1857; por. Posiedzenia 1857). Ta znacznie krótsza niż słynna pierwsza odezwa TNK z 1850 r., poświęcona była wyłącznie zabytkom prehistorycznym i wczesnodziejowym. Dołączono do niej również przygotowaną przez Łepkowskiego tablicę, zatytułowaną „Urny i naczynia z mogił. Kształty najwyczejniejsze” (ryc. 2). Miała ona stanowić pomoc przy sporządzaniu opisów zabytków przesyłanych do zbiorów TNK. W sprawozdaniu z działalności krakowskiego Towarzystwa za rok 1857 jego prezes Franciszek Wężyk stwierdzał, że

Ryc. 2. J. Łepkowski, *Urny i naczynia z mogił. Kształty najwzycyżniejsze*, 1857. Ze zbiorów Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, sygn. TNK-45.

Fig. 2. J. Łepkowski, *Urns and vessels from graves. Extraordinary shapes*, 1857. From the collection of the Archives of Science of the Polish Academy of Sciences and the Polish Academy of Arts and Sciences in Kraków, file No. TNK-45.

odezwa była „jedną z najważniejszych czynności Oddziału archeologicznego”, i że zwróciła uwagę towarzystw i czasopism niemieckich (Wężyk 1858, s. 15–16).

J. Łepkowski zajmował się też zagadnieniami związanymi z ochroną zabytków. Już pod koniec lat czterdziestych XIX w. podejmował wyprawy mające na celu ich inwentaryzację (zarówno dzieł architektury i sztuki, jak i zabytków pradziejowych). Wyjeżdżał w okolice Krosna, Jasła, Wadowic i na Sądecczyznę. Zebrane w czasie tych podróży materiały i sprawozdania publikował później m.in. w wydawnictwach TNK (Łepkowski 1850a; Łepkowski 1850b; Łepkowski 1852a; Łepkowski 1852b; Łepkowski 1852c; Łepkowski 1852d; por. Woźny 2018a). W latach pięćdziesiątych XIX w., jako młody naukowiec, odbył podróż naukową po Europie, odwiedzając kraje niemieckie i Francję. Pokłosem przeprowadzonych tam studiów była rozprawa o broni siecznej, którą przedstawił później na posiedzeniach Oddziału Archeologii i Sztuk Pięknych TNK.

Ważnym aspektem jego działalności było zorganizowanie wraz z Karolem Rogawskim pierwszej Wystawy Starożytności i Zabytków Sztuki w Krakowie (w latach 1858–1859).

Eksponowano na niej zbiory etnograficzne, archeologiczne, pamiątki historyczne i dzieła sztuki (Woźny 2018b, tam dalsza literatura). J. Łepkowski zorganizował również wraz z Piotrem Umińskim drugą krakowską Wystawę Starożytności, eksponowaną w 1872 r. w salach Pałacu Biskupiego w Krakowie (Bednarek 2016).

Zajmował się także porządkowaniem i inwentaryzowaniem muzealiów gromadzonych w Muzeum Starożytności Towarzystwa. Angażował się również w sprawę oddzielenia jego zbiorów od zbiorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, po rozłączeniu tych instytucji w 1857 r. (Łepkowski 1858; Posiedzenie 1864, s. 27; por. Biliński 2016).

Prowadził także prace wykopaliskowe. Po zaproszeniu krakowskiego Towarzystwa przez Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie do udziału w pracach terenowych, wziął udział w badaniach w Dobieszewku, obecny pow. nakielski, prowadził też wykopaliska na tzw. osadzie palowej (stanowisko kultury lużyckiej) nad Jeziorem Czeszewskim w Czeszewie, pow. wągrowiecki (Łepkowski 1865a; Łepkowski 1865b; Łepkowski 1866; Łepkowski 1868–1884; Łepkowski 1871; Listy Łepkowskiego do Kraszewskiego [1865]–1870; por. Fogel 1996, s. 32; Linetty, Linetty 2016; Linetty 2020, s. 208–217). Później, podejmując archeologiczne poszukiwania, wyprawiał się także na Pomorze, Litwę i na teren Królestwa Polskiego.

Był również inicjatorem tworzenia ujednoczonych map archeologicznych. Zaproponował opracowanie systemu symboli i barw dla oznaczenia na nich różnych rodzajów zabytków oraz ich chronologii (Posiedzenie 1851, s. 36; Łepkowski 1852b, s. 242–243). Kwestia znaków do map archeologicznych omawiana była później na Międzynarodowych Kongresach Antropologii i Archeologii w 1871 r. w Bolonii i w 1874 r. w Sztokholmie (Cartes 1873; La Légende Internationale 1874; por. Woźny 2018c).

Po przekształceniu (w 1872 r.) Towarzystwa Naukowego Krakowskiego w Akademię Umiejętności brał aktywny udział w pracach tej najważniejszej w owym czasie instytucji naukowej na ziemiach polskich. Należał do dwóch działających w jej strukturach Komisji – Antropologicznej i do Badania Historii Sztuki w Polsce. Przede wszystkim jednak, od roku 1873 aż do śmierci (faktycznie do 1892 r.), przewodniczył jej Komisji Archeologicznej. O skali jego poczynań świadczy, iż związany był także z innymi instytucjami: wykładał historię sztuki w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie (jako docent tej uczelni), kierował biblioteką i muzeum książąt Czartoryskich w Sieniawie (później także w Krakowie), sprawował nadzór nad zbiorami w Kórniku.

Zasłużył się również jako konserwator zabytków. Dzięki jego staraniom podjęto prace restauratorskie m.in. w zniszczonym przez pożar krakowskim kościele OO. Dominikanów, w Bazylice Mariackiej (ołtarz Wita Stwosza), w katedrze wawelskiej (kaplica Batorego), odnowiono też kryptę na Skałce, z myślą o przeznaczeniu jej na miejsce pochówku zasłużonych Polaków. Od 1875 r. pełnił funkcję cesarsko-królewskiego konserwatora zabytków (historycznych i pradziejowych) w Galicji. W 1888 r. przewodniczył I Zjazdowi Konserwatorów Galicyjskich w Krakowie, na którym powołano Grona Konserwatorów Zachodniej i Wschodniej Galicji. Wybrany pierwszym przewodniczącym Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej, pełnił tę funkcję do śmierci (Nosek 1967, s. 30; Bąk-Koczarska 1973; Gedl 1996; Ostrowski 1996).

Na początku lat sześćdziesiątych XIX w., jako archeolog i historyk sztuki, rozpoczął karierę uniwersytecką. Sprzyjał temu klimat polityczny, jaki wytworzył się wówczas w monarchii habsburskiej. Po klęsce Austrii w wojnie z Francją i Piemontem w 1859 r., a później także z Prusami

w roku 1866, nastąpiły przeobrażenia ustrojowe. W Wiedniu zaczęto odchodzić od tendencji centralistycznych i wprowadzono ustrój konstytucyjny. W 1867 r. powstały dualistyczne Austro-Węgry. Galicja, podobnie jak inne kraje monarchii, otrzymała wówczas szerokie koncesje. W marcu 1860 r. Uniwersytet Jagielloński odzyskał zawieszoną osiem lat wcześniej autonomię. Rok później język polski ponownie został w nim językiem wykładowym (Stinia 2014, s. 49, 70).

KARIERA JÓZEFA ŁEPKOWSKIEGO W UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM I KSZTAŁTOWANIE SIĘ ARCHEOLOGII JAKO DYSCYPLINY UNIWERSYTECKIEJ

W roku 1861 J. Łepkowski wystąpił do władz Uniwersytetu Jagiellońskiego z wnioskiem o habilitację z zakresu archeologii (Podanie 1861). Do podania załączył życiorys i szczegółowy wykaz publikacji, obejmujący 18 lat jego działalności (od 1843 r.). Przedstawił też ogólny program przyszłych wykładów. W ramach kilkuletnich kursów miały one objąć następujące zagadnienia: „1. Uwagi wstępne. Zabytki azjatyckie, Egipt, Grecja, Rzym. 2. Pojęcia o śmierci, groby, pogrzeby, pomniki. 3. Zabytki Słowiańszczyzny przedchrześcijańskiej. 4. Grafika (w zarysach ogólnych). 5. Heraldyka (w zarysach ogólnych). 6. Sfragistyka (w zarysach ogólnych). 7. Numizmatyka (w zarysach ogólnych). 8. Archeologia: budownictwa, rzeźby i malarstwa, rozwinięta jako archeologia kościelna. 9. Rozważanie symboliki i rytuałów. 10. Ikonografia” (Podanie 1861). W swoim programie podawał, że omawiając zagadnienia dotyczące archeologii pradziejowej zamierza korzystać z publikacji Jana Erazima Vocela i Gustava Friedricha Klemma. Zaznaczał – chcąc zapewne uniknąć ewentualnej niechęci ze strony konserwatywnych profesorów, ale także dlatego, że sam był gorliwym katolikiem – że w jego wykładach „Widzenie rzeczy byłoby ściśle kościelno-katolickie, a więc stosowne dla słuchaczy Wydziału Teologicznego, których niektóre części wykładów moich interesować by mogły” (Podanie 1861). To ważna uwaga w czasach, gdy uczeni zaczęli podważać biblijną wizję dziejów, co na zachodzie Europy doprowadziło do wielkich ideologicznych sporów z Kościołem (Lech 1992).

O tym, jak bardzo konserwatywny był Kraków i jego duchowieństwo, także w poglądach dotyczących nauki, przekonał się kilkanaście lat później inny archeolog, Adam Honory Kirkor. Jego wykłady o pradziejach, wygłaszane w ramach Wyższych Kursów dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego, spotkały się z gwałtowną krytyką popularnego krakowskiego kaznodziei o poglądach ultramontańskich, księdza Zygmunta Goljana (Goliana). Kirkor pisał: „Odczyty moje wtorkowe o pierwotnym człowieku już wywołały burzę i niechęci ze strony Goljana. Straszy panny, że mężów nie dostaną, jeśli będą słuchać nauki o Darwinizmie! *Czas* zaraz to samo powtórzył” (List Kirkora do Kraszewskiego 1875a, s. 607). Inna sprawa, że krytyka Goljana okazała się nieskuteczna².

Wniosek Łepkowskiego o habilitację z archeologii przedstawiono na posiedzeniu Rady Wydziału Filozoficznego UJ 30 listopada 1861 r. Sprawa nie była łatwa, jako że archeologia była młodą, kształtującą się dopiero dyscypliną naukową, a starający się o habilitację

² „Ja też na Goljana i nie zważam. Dziś miałem 6 odczyt. Zatem o okresie kamienia szlifowanego. Każdy odczyt z wystawą. Coraz więcej bywa. I owe 10 panien, które były uciekły po zagrożeniu przez Goljana z ambony, że bywając na takich odczytach, nigdy za mąż nie pójdą, wróciły i bywają. A dziś prosiły mnie, gdyby im pokazać czaszkę jedną z kurhanu! Notują i słuchają uważnie. Z młodszymi Goljan nie poradzi”, zauważał Kirkor (List Kirkora do Kraszewskiego 1875b, s. 609).

Łepkowski nie posiadał stopnia doktora. Rada Wydziału, stosując się do obowiązujących przepisów, przekazała sprawę do rozpatrzenia komisji złożonej z profesorów Wydziału. Byli to: Franciszek Stroński, Antoni Wachholz, Józef Kremer, Antoni Walewski, Karol Mecherzyński i Bernard Jülg. Ich opinię przedstawiono na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 9 stycznia 1862 r. Musiała być ona dobra, skoro po jej wysłuchaniu Rada uchwaliła, by nie wymagać od Łepkowskiego dyplomu doktorskiego, a jedynie prosić go o przedstawienie programu przyszłych wykładów. Program ten został oddany do oceny komisji w październiku roku 1862. Łepkowski określał w nim archeologię jako „badanie pomników przeszłości” (Łepkowski 1862) i zaznaczał, że głównym celem jego wykładów będzie „oboznajmienie słuchaczy z dzisiejszym stanowiskiem Archeologii, aby wpłynąć przez to na ocenienie i poszanowanie zabytków przeszłości, chcącym się zaś kształcić w specjalnych gałęziach tej nauki, podać sposobność obeznania się tak z źródłami, jako i samymże badań traktowaniem” (Łepkowski 1862). Łepkowski podkreślał, że jego dotychczasowe prace koncentrowały się głównie na „archeologii kościelnej”, dziejach sztuki oraz „badaniach zabytków przeszłości na słowiańskich pozostałych ziemiach”, i że tych zagadnień chciał przede wszystkim uczyć (Łepkowski 1862).

Komisja dopuściła go do habilitacji. W grudniu 1862 r. zdał wymagane kolokwium, a 17 stycznia 1863 r. wygłosił publiczny wykład habilitacyjny zatytułowany: „Przegląd pomników archeologicznych słowiańskich z czasów pogańskich, a mianowicie klasyfikacja tych zabytków z bliższym oznaczeniem przedmiotów do każdej klasy należących i z przytoczeniem stosownych przykładów” (Posiedzenia Rady 1861–1862, s. 145, 150, 205; Pismo 1862, s. 226; Zawiadomienie 1862; Ogłoszenie 1863; Zaproszenie 1863). Początkowo zamierzano nadać mu tytuł „docenta archeologii słowiańskiej, a mianowicie polskiej”, jednak na jego pisemną prośbę zmieniono tytuł na „docenta archeologii średniowiecznej z zastosowaniem do zabytków słowiańskich i polskich” (Pismo 1863).

Tego roku J. Łepkowski, w wieku 37 lat (ryc. 3), rozpoczął prowadzenie zajęć jako docent prywatny (Kronika 1887, s. 91, 203–204; Abramowicz 1967, s. 127–128; Gedl 1971, s. 187–188; Jamka 1974; Gedl 1996, s. 47–48; Chochorowski 2015, s. 7–8; Chochorowski 2016b, s. 313–314; por. Perkowska 1975, s. 37–76; Surman 2019, s. 119–130). Był to rok wybuchu powstania styczniowego. Do wydarzenia tego Łepkowski odnosił się w prywatnej korespondencji bardzo lakonicznie i ostrożnie, pisząc o smutnych wydarzeniach (por. Listy Łepkowskiego do Kraszewskiego 1864–1885).

Rozpoczęcie uniwersyteckich wykładów z archeologii było doniosłym wydarzeniem dla polskiej nauki i w piśmie „Biblioteka Warszawska” w 1864 r. ukazał się ich szczegółowy opis. W półroczach zimowym i letnim Łepkowski omawiał zagadnienia w ramach zajęć zatytułowanych „Wiadomości wstępne z Archeologii sztuki średniowiecznej”, „Charakterystyka stylów średniowiecznych: budownictwa, rzeźby i malarstwa” oraz „Rzecz o zabytkach słowiańskich przedchrześcijańskich i najdawniejszych polskich”. Wykłady te zajęły około 60 spotkań w ciągu jednego semestru (Sprawozdanie z prelekcji archeologii 1864, s. 274; por. Chochorowski 2016a, s. 239–243, 247). W ramach wprowadzenia do archeologii przedstawiany był zakres i definicja tej dyscypliny oraz jej miejsce w grupie nauk historycznych. Znaczna część wykładów poświęcona była historii sztuki i naukom pomocniczym historii – sfragistyce, heraldyce, numizmatyce. Łepkowski mówił też o bibliotekoznawstwie i muzealnictwie, w tym o kwestiach dotyczących wystawiennictwa. Tematyka wykładów objęła

Ryc. 3. Józef Łepkowski ok. 1861. Fot. W. Rzewuski. Ze zbiorów Muzeum Krakowa, nr inw. MHK-Fs20897/IX/40.

Fig. 3. Józef Łepkowski about 1861. Photo by W. Rzewuski. From the collection of the Museum of Kraków, inventory No. MHK-Fs20897/IX/40.

również historię archeologii, historię sztuki średniowiecznej i architektury, konserwatorstwo zabytków. Łepkowski uczył o mitach, podaniach ludowych, odczytywaniu runów, przybliżał epigrafikę i kartografię archeologiczną.

Archeologia pradžejowa stanowiła trzecią część jego wykładów. W jej ramach, głównie na podstawie prac polskich autorów: Chodakowskiego, Lelewela, Kraszewskiego, Rogawskiego i Szulca³, wykładał o „zabytkach słowiańskich pogańskich, jak mogiłach, uroczyskach, żalach, gontyniach, bóstwach i przedmiotach z grobów dobywanych” (Sprawozdanie z prelekcji archeologii 1864, s. 277; por. Organizacja wykładów 1850–1939). Wykłady cieszyły się zainteresowaniem studentów; autor opublikowanego sprawozdania informował, że uczęszczała na nie „liczba uczniów znakomita stosunkowo do ogólnej ich liczby w uniwersytecie” (Sprawozdanie z prelekcji archeologii 1864, s. 274; por. List Łepkowskiego do Przędzieckiego 1868, s. 189, gdzie pisał: „Słuchaczy mam w tym roku stosunkowo bardzo wielu, bo z górą 30”). Oceniał też: „Co do zewnętrznej strony wykładu łatwo jest oświadczyć zupełne uznanie profesorowi docentowi. Język jego dostępny pojęciu mniej obeznanym z archeologią, odpowiadał bez braku wszelkim wymogom terminologii i ścisłości naukowej. Jakkolwiek na początku półroczu docent mniej odbiegał od pisanych notat, takowych przecież później rzadko używał, a podniesiony uwagą, i zajęciem słuchaczy rozrzucał przed nimi w ciągłym prawie opowiadaniu z pamięci, obrazy zamarłej przeszłości, i żywym słowem rysował niejako swój przedmiot przed oczyma obecnych. Nie można zaprzeczyć, że

³ Kazimierz Szulc, etnograf i działacz społeczny.

p[an] Łepkowski umiał opanować zajęcie słuchaczy” (Sprawozdanie z prelekcji archeologii 1864, s. 277–278).

J. Łepkowski nie wykładał archeologii śródziemnomorskiej. Tematyką tą w tym czasie zajmował się – na marginesie swoich głównych studiów – Józef Kremer. W publikacjach i otwartych wykładach wspominał o archeologii starożytnej Grecji, Egiptu i Bliskiego Wschodu. W słynnych *Listach z Krakowa* przybliżał prace wykopaliskowe prowadzone przez Paula E. Bottyęgo w starożytnej Niniwie i Dur Szarrukin, a także przez Austena H. Layarda na stanowisku w Nimrudzie. J. Kremer był jednak filozofem i teoretykiem sztuki, a nie archeologiem. Jego publiczne prelekcje i publikacje dotyczące archeologii świata śródziemnomorskiego miały charakter wyłącznie popularyzatorski (Kremer 1869, s. 298–329; por. Śliwa 2007a, s. 148, 158–161). Katedra archeologii klasycznej powstała na Uniwersytecie Jagiellońskim dopiero w roku 1897.

W 1865 r. J. Łepkowski, będąc już docentem, postanowił uzupełnić swoje wykształcenie i uzyskać stopień doktora. Co zaskakujące, wpłynęły na to odległe od Krakowa wydarzenia. W Warszawie, w połowie lat sześćdziesiątych XIX w. pojawiły się projekty przekształcenia Szkoły Głównej w uniwersytet. Władze uczelni, na czele z rektorem Józefem Mianowskim, zostały zachęczone przez Fiodora Wittego, dyrektora Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Królestwie Polskim, do opracowania nowego statutu uczelni. Profesorowie Szkoły Głównej przygotowali wtedy projekt, który został opublikowany na początku roku 1865. Nie został on jednak później zrealizowany (Kraushar 1883, s. 207–213; Schiller 2005, s. 32–36; Szwarc 2016, s. 428).

Kwestie reformy szkolnictwa wyższego w Królestwie Polskim dotknęły też J. Łepkowskiego, zdawałoby się niezwiązanego z nimi w żaden sposób. W projekcie z 1865 r. założono rozpoczęcie wykładów z zakresu „teorii i historii sztuki z archeologią”, w ramach Wydziału Filologiczno-Historycznego przyszłego warszawskiego uniwersytetu (Projekt 1865, s. 6). Nie przewidywano wtedy utworzenia katedry archeologii, ale uznano, że wykłady te mógłby prowadzić jako docent J. Łepkowski⁴.

Więści o tym dotarły do zainteresowanego. Relacjonował on później Józefowi Kraszewskiemu, że „w słowach arcyPOCHLEBnych zaprojektowano go na tę posadę”, oraz że chętnie by ją przyjął, choć o nią nie wnioskował (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1865a, s. 195–196). Obawiał się, że w Krakowie długo jeszcze przyjdzie mu czekać na katedrę i wierzył, że w Warszawie mógłby ją uzyskać szybciej. Tymczasem jednak, jak się dowiedział, przeciwko jego kandydaturze zaprotestowali profesorowie z Wydziału Filologiczno-Historycznego warszawskiej uczelni. Skrytykowali jego osiągnięcia naukowe i publikacje (Łepkowski pisał, że zrobiono z niego „szarlatana literackiego”). W końcu, jak informował J. Kraszewskiego, zawyroковано, że nie mógłby objąć katedry, bo w jego pracach nie znaleziono dowodu, by znał języki łaciński i grecki.

⁴ W projekcie pisano: „Podobnież rzecz się ma i z wykładem Archeologii stanowiącym częścią wykładu poświęconego Teorii i historii sztuki. [...] Przedmiot ten nie będąc głównym, lecz dodatkowym tylko, nie potrzebuje zabierać posady Profesora Zwyczajnego lub Nadzwyczajnego. Etat Docentów wystarczy i niewątpliwie znaleźć będzie można specjalistę odpowiednio wykształconego do zajęcia godnie tego wykładu. Powołanie np.: D-ra Łepkowskiego Docenta Archeologii przy Uniwersytecie Krakowskim, znanego powszechnie z nauki i licznych pism na tym polu, zapewniłoby brak, jaki w obecnej chwili daje się jeszcze pod tym względem uczuć [w] Szkole Głównej” (Motywa 1865, s. 8–9).

J. Łepkowski był rozgoryczony, tym bardziej, że doznał afrontu od polskich uczonych, podczas gdy – jak zauważał – Austriacy uznali jego zasługi i nadali mu docenturę w Krakowie. Pisał: „Radbym dostać się do Warszawy, gdy tu odległa nadzieja katedry, przecież nie cisnę się tam. Więc czemuż mię jedni powołują niby, a drudzy niefachowi strącają i kopią?” (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1865a, s. 195–196). Ta przykra sprawa zmotywowała go jednak do uzupełnienia wykształcenia i już w 1865 r. przystąpił na Uniwersytecie Jagiellońskim do egzaminów doktorskich. W jednym z listów pisał: „godzi mi się nieco wypocząć, bo prócz zwykłych zajęć przez czas od 17 czerwca do 27 lipca złożyłem ściśle rigorosa na doktorat filozofii i już wykonałem sponsio, a otrzymałem dyplom. Mimo iż byłbym zyskał biret honoris gratia i przecież zarzut nieuctwa uczyniony mi przez dwóch członków warszawskiego wydziału filologiczno-historycznego, skłonił mię do odpowiedzenia nań przez poddanie się najściślejszym rigorosom, głównie z filologii i historii powszechnej; chociaż również filozofia, literatura i nauki matematyczne w skład owych egzaminów wchodziły” (List Łepkowskiego do Przewdzieckiego 1865).

Łepkowski nie chciał nagłaśniać sprawy i zadbał, by informacja o uzyskaniu przez niego stopnia doktora nie przedostała się do prasy. W Warszawie nie zdawano sobie bowiem sprawy, że tego stopnia nie posiadał. Jak pisał: „chcąc ją mieć tylko dla prywatnej odpowiedzi warszawskim, gdy się na to znajdzie stosowna chwila. Dla siebie mam pożytek z ponownego przekonania się, że volenti nihil difficile; choćby się miało lat 39, a rigorosa składało po 22 latach od skończenia filozofii” (List Łepkowskiego do Przewdzieckiego 1865). Nie porzucał przy tym nadziei na objęcie katedry archeologii w Warszawie, gdyby została ona kiedyś utworzona (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1865b, s. 202).

UTWORZENIE KATEDRY ARCHEOLOGII NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM

Pierwsza polska katedra archeologii powstała jednak w Krakowie i to znacznie szybciej, niż przypuszczał Łepkowski. Profesorem nadzwyczajnym „archeologii sztuki średniowiecznej w zastosowaniu do zabytków słowiańskich i polskich” mianowano go już 4 października 1866 r., gdy miał 40 lat (Pismo 1870a; Gabinet 1872, s. 437; Stinia 2014, s. 103; por. Zaproszenie 1866, s. 9, 22; Posiedzenia Rady 1866, s. 11, 24–25). Wtedy też na Uniwersytecie Jagiellońskim utworzono dla niego katedrę archeologii. Była to pierwsza polska katedra tej dyscypliny. Referaty z postulatami jej utworzenia i obsadzenia przez dotychczasowego docenta prywatnego wygłosili na posiedzeniach Rady Wydziału Filozoficznego UJ profesorowie Alfred Roch Brandowski i Antoni Walewski (Zaproszenie 1866, s. 9, 22; Posiedzenia Rady 1866, s. 11, 22–24). Łepkowski początkowo powątpiewał, by w sytuacji niedofinansowania galicyjskich uczelni udało się uzyskać w Wiedniu zgodę na jej utworzenie. Rządowe i miejskie środki przeznaczano w Krakowie na rozbudowę Twierdzy Kraków (*Festung Krakau*). Łepkowski pisał: „Nasz Wydział filozoficzny wielce dla mnie pochlebnym, brylantowym referatem przedstawi mię na rzeczywistego profesora, prosząc o utworzenie nadzwyczajnej katedry archeologii. Wierzę że mimo to i grosz mi nie przybędzie. Rząd austriacki oszczędza nawet na opale pieców kancelaryjnych – z pewnością więc nie utworzy nowej katedry, kiedy

starych, zwyczajnych, koniecznych nie obsadzają, ale się posługują suplentami z połową płacy” (List Łepkowskiego do Przewodniczącego 1866).

Uzyskanie nadzwyczajnej katedry nie oznaczało jednak jeszcze pełnej stabilizacji na uniwersytecie – profesury nadzwyczajne powoływane były czasowo i nie zawsze wiązały się ze stałym etatem (Stinia 2014, s. 70), o czym wspominał np. Stanisław Tarnowski, który uzyskał profesurę literatury polskiej na UJ w 1872 r. (Tarnowski 2010, s. 225).

W 1867 r. Łepkowski otrzymał jednorazową dotację w wysokości 300 zł reńskich na zakup aparatu naukowego potrzebnego do prowadzenia wykładów (Kronika 1887, s. 92, 204). Przeznaczył ją na sporządzenie 60 tablic archeologicznych („t.j. wielkich rysunków zestawionych w każdej kategorii przedmiotów; tak np. bożki pogańskie, znalezione w ziemniach słowiańskich; alfabety runiczne; alfabety kartograficzne; znaki porcelany; monogramata artystów; charaktery budowli drewnianych u nas itd.”). Pomysł tworzenia tego rodzaju tablic przedstawił później na kongresie w Bolonii Aleksander Przewodniczący (Gabinet 1872, s. 437–438). Na wykłady Łepkowskiego uczęszczało w tym czasie około 30 studentów rocznie (por. List Łepkowskiego do Przewodniczącego 1868, s. 189), głównie z Wydziału Filozoficznego, ale także Teologicznego UJ, na skutek zaleceń konsystorza krakowskiego z 1864 r. (Szujski 1870).

W 1870 r. Łepkowski rozpoczął starania o przyznanie mu profesury zwyczajnej (Pismo 1870a). Na Uniwersytecie Jagiellońskim wspierał go w tym profesor Józef Szujski (ryc. 4), jeden z twórców krakowskiej szkoły historycznej, który wystąpił z wnioskiem o zmianę katedry Łepkowskiego na stałą (ryc. 5); (por. Aneks; Szujski 1870; Chochorowski 2016b, s. 321). Także w późniejszym czasie, na I Zjeździe Historyków Polskich w Krakowie, po referacie wygłoszonym przez archeologa Jana Nepomucena Sadowskiego (Sadowski 1881), Szujski wypowiedział się z wielką sympatią na temat badań archeologicznych: „Stwierdzam zadowolenie nasze jako historyków z powodu referatu szanownego kolegi Sadowskiego, w którym uczyniono taki krok stanowczy i ważny, w celu związania doby archeologicznej przedhistorycznej z dobą historyczną. Jest to rzeczą dla nas niemałej wagi. My z wielką sympatią na badania archeologiczne patrzymy i czekamy na tę chwilę, która, że tak powiem, podobną do owej będzie, gdy z dwóch stron kopiący tunel razem się z sobą spotykają, przekonywając się z radością, że wytknięte przez nich ku sobie kierunki były dobrze obmyślane. Badania jednych stwierdzone wtedy zostaną badaniami drugich i w zgodności rezultatów znajdą najlepszą i najpewniejszą a obopólną gwarancję prawdy” (Pamiętnik 1881, s. 97–98).

W 1870 r. Wydział Filozoficzny UJ wyznaczył komisję (w składzie: A. Walewski, A. Wacholz, J. Szujski, J. Kremer), która miała zadecydować o przedstawieniu wniosku Szujskiego ministerstwu w Wiedniu. W tajnym głosowaniu Wydział „znakomitą większością” głosów opowiedział się za wystosowaniem prośby do monarchy i ministerstwa o utworzenie dla Łepkowskiego stałej katedry archeologii (Pismo 1870b, s. 1139). Osiągnięcie tego celu wymagało jednak wielu zabiegów. Łepkowski od początku korzystał też z dróg nieformalnych i szukał poparcia u osób mających wpływ w urzędach wiedeńskich. Torpedował wręcz prośbami o interwencję Aleksandra Przewodniczącego, z którym ściśle współpracował, m.in. przy opracowywaniu *Wzorów Sztuki Średniowiecznej*⁵. Prosił też o protekcję Władysława

⁵ W jednym z listów do Przewodniczącego z 1870 r. Łepkowski pisał: „Odbieram drugi list J[asnie] W[ielmożnego] Pana z kopią odezwy do ministra. Bóg zapłać – lepszym Hrabia jesteś dla mnie niż ci, co się z najserdeczniejszą przyjaźnią wyznają. ([...] Serdecznie, z synowską wdzięcznością dziękuję J[asnie]

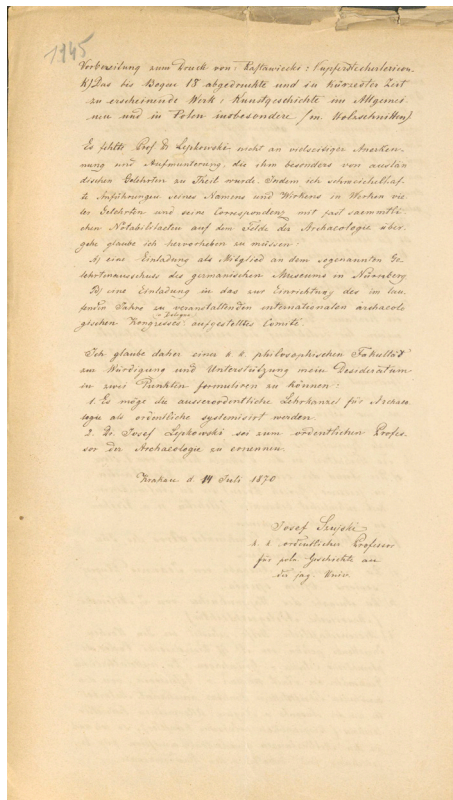
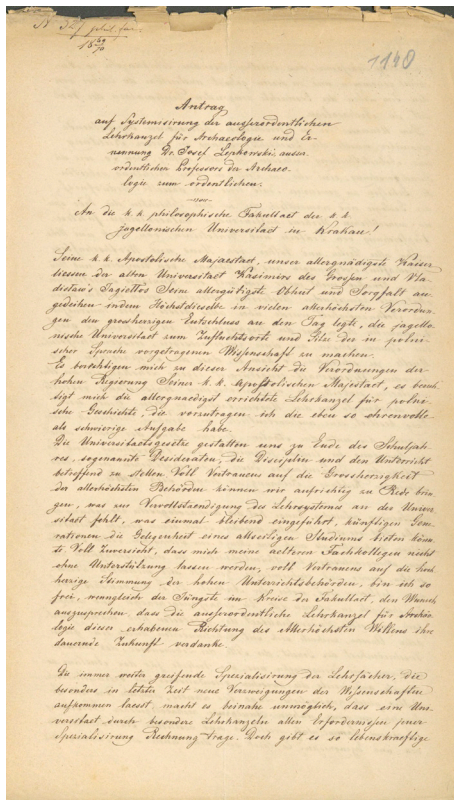
Ryc. 4. Józef Szujski, 1888. Portret pędzla Jana Matejki. Ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie.

Fig. 4. Józef Szujski, 1888. Portrait by Jan Matejko. From the collection of the National Museum in Warsaw.

Czartoryskiego, dla którego pracował jako kierownik biblioteki i zbiorów w Sieniawie (List Łepkowskiego do Czartoryskiego 1870). W sprawie stałej katedry dla Łepkowskiego w Wiedniu zabiegali również: Karol Rogawski, wówczas poseł do austriackiej Rady Państwa, i Julian Klaczko, publicysta polityczny, w tym czasie radca dworu przy wiedeńskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Prowadzili rozmowy z Alfredem Potockim, stojącym wówczas na czele austriackiej rady ministrów. Potocki nie wykazał jednak większego zainteresowania sprawą, na co Łepkowski zareagował: „Odpowiedział pan Potocki tak jemu [Rogawskiemu – M.W.], jak i Klaczce: «że teraz nie czas, że później, że nie zapomni!». To stara śpiewka, tak samo kazał mi powiedzieć niegdyś Gołuchowski, gdy był prezesem rady ministrów. Dopiero jak po nim przyszły jakieś Niemcy, dostałem docenturę – zaś inne znów Niemcy dały mi katedrę nadzwyczajną” (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870b, s. 284).

Łepkowski naciskał na swoich protektorów także wtedy, gdy Uniwersytet Jagielloński wszczął już oficjalne procedury w sprawie katedry (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870c, s. 294). Wiedział, że sama rekomendacja uniwersytetu, nawet niezwykle dla niego przychylna, mogła nie wystarczyć. Pisał: „Sprawa przemiany katedry mojej z nadzwyczajnej na zwyczajną trafia w złą chwilę. Obecnie bowiem wysłaną została z Krakowa (przez

W[ielmożnemu] Panu za łaskawe zajęcie się tą sprawą moją” (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870a, s. 280–281).

Ryc. 5. J. Szujski, „Wniosek o ustanowienie stałej katedry archeologii dla J. Łępkowskiego. 1870 r.”. Ze zbiorów Archiwum Głównego Akt Dawnych, sygn. 1/304/0/-/067u.

Fig. 5. J. Szujski, “Application for the establishment of a permanent chair of archaeology for J. Łępkowski. 1870”. From the collection of the Central Archives of Historical Records in Warsaw, file No. 1/304/0/-/067u.

pośrednictwo Namiestnictwa galicyjskiego) do Wiednia [...]. Będą się wymawiać wojną, nie pozwalającą mówić o takich sprawach jak moja, chociaż referent ów, co na podaniu uniwersyteckim przychylny lub odmowny wniosek zapisze, wcale wojskiem nie komenderuje” (List Łępkowskiego do Przewodniczącego 1870d, s. 297).

Wiele zależało od przychylności owych urzędników i Łępkowski gotów był uciec się nawet do łapówki, by sprawa zakończyła się dla niego pomyślnie. Dał temu wyraz np. w jednym z listów do przebywającego w Wiedniu Przewodniczącego: „Nadzieja w Panu Hrabim. Oto tak. Racz J[aśnie] W[ielmożny] Pan zastąpić mi w wydatkach. Tyle a tyle obiecać komuś, co by pilnował kiedy desideratum uniwersyteckie do ministerstwa się dostanie – jaki nr mieć będzie – komu w ministerstwie oświecenia, w sekcji uniwersytetów przydzielona ta sprawa będzie do referatu. Referent to główna osoba, do niego wypada obmyśleć sposoby protekcji” (List Łępkowskiego do Przewodniczącego 1870d, s. 298–299; List Łępkowskiego do Przewodniczącego 1870e, s. 304). Łępkowski wspominał też, że profesor Julian Dunajewski, polityk, w tym czasie poseł do Sejmu Krajowego we Lwowie, „mający obszerne i dobre stosunki w biurze ministerstwa oświecenia” wyraził zgodę, by powołać się na niego (List

Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870e, s. 304–305). W sierpniu 1870 r. okazało się, że referentem w sprawie Łepkowskiego miał być historyk sztuki i archeolog Gustav Heider: „Nie może być lepszej coniectury nad tę, że archeolog jest tym, który ma decydować o moim losie” (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870f, s. 309). Przeddziecki obiecał odwiedzić Heidera albo samego ministra. Łepkowski prosił go wtedy, by przy okazji poruszył też sprawę pomieszczenia i wyposażenia dla Gabinetu Archeologicznego UJ, na które ciągle czekał (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870g, s. 301). Z Heiderem rozmawiał też w Wiedniu Jerzy Lubomirski.

Sytuacja zaczęła jednak przybierać niekorzystny obrót. Heider przestał być referentem, a z Namiestnictwa we Lwowie wciąż jeszcze nie nadesłano uniwersyteckiego wniosku o zmianę katedry (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870h, s. 314–316). Łepkowski usiłował wtedy znaleźć kogoś, kto mógłby przyspieszyć sprawę we Lwowie. Zwracał się ponownie do Przeddzieckiego, licząc na jego kontakty (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870i, s. 318–319). Żalił się, że sprawa pomieszczeń dla Gabinetu Archeologicznego też utknęła w lwowskich urzędach i nie pomagały pisemne interwencje („podania, prośby, skargi”) ani jego, ani nawet rektora UJ (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870i, s. 318–321).

We wrześniu 1870 r. z Wiednia nadeszły fatalne wieści – ministerstwo odrzuciło wniosek Uniwersytetu Jagiellońskiego o stałą katedrę archeologii. Był to prawdziwy cios dla J. Łepkowskiego. Żalił się: „[...] otrzymuję wiadomość z Wiednia, co mnie nieledwie z nóg ścina, a włosy bieli. Pisze mi p[an] Strażnicki (de dato 6go b[ieżącego] m[iesiąca]), że pan minister oświecenia odmówił zatwierdzenia uchwały fakultetu w sprawie mojej katedry. [...] Między powodami jest, że nie mam jeszcze 4 lat służby profesorskiej. Mój Boże! Brak 3 tygodni – 4 lata upłynie 4 października! Więc przepadło!” (List Łepkowskiego do Przeddzieckiego 1870j, s. 329). Niejako na pocieszenie w 1872 r. zwiększono jego pobory na uniwersytecie; jego pensja wynosiła odtąd 1500 guldenów (Decyzja 1872, s. 1126–1127).

Na stałą katedrę przyszło mu jednak czekać jeszcze pięć lat. Ustanowiono ją w 1876 r. (Kronika 1887, s. 94; Stinia 2014, s. 103). Katedra Archeologii znalazła się w strukturach Wydziału Filozoficznego UJ, liczącego wówczas 15 katedr. Od 1870 r. przedmioty wykładane na tym wydziale połączono w pięć grup: „1) filozofia i pedagogia, 2) umiejętności matematyczne, 3) nauki przyrodnicze, 4) geografia, historia i jej nauki pomocnicze, a wreszcie 5) filologia i historia literatury”. Archeologię włączono do grupy z geografią, historią i jej naukami pomocniczymi (Kronika 1887, s. 43; por. Stinia 2014, s. 98–132).

Na Uniwersytecie Jagiellońskim sprawę popierał usilnie J. Szujski i to on ponownie wystąpił z wnioskiem o stałą profesurę dla Łepkowskiego (Pismo 1875a, s. 1110–1120). W sierpniu 1875 r. Namiestnictwo we Lwowie przedłożyło Ministerstwu Wyznań i Oświecenia w Wiedniu wniosek Wydziału Filozoficznego UJ o mianowanie Łepkowskiego profesorem zwyczajnym. Podnoszono w nim jego zasługi dla nauki oraz przy tworzeniu i pozyskiwaniu zbiorów archeologicznych, wzmiankowano też jego nienaganną postawę (Pismo 1875b, s. 1101–1109). Sprawę rozpatrzono pozytywnie. Ministrem Wyznań i Oświecenia był wówczas Austriak, Karl von Stremayr. Najpierw jednak (24 października 1875 r.), na mocy cesarskiego postanowienia, Łepkowski otrzymał profesurę zwyczajną (Rozporządzenie 1875). W liście do W. Czartoryskiego pisał: „Z osobistych moich spraw notuję, że przecie po latach 9 skończyła się nadzwyczajność i moja i katedry. Pan minister po bytności w Krakowie przedstawił mię na ordynariusza (w skutku życzenia fakultetu naszego i Senatu

uniwersyteckiego); co Cesarz przyjął, zatwierdzając mię w tym charakterze” (List Łepkowskiego do Czartoryskiego 1875a).

W roku 1875, niedługo po otrzymaniu tego tytułu, Łepkowski został także mianowany konserwatorem zabytków architektury i sztuki na Galicję zachodnią, a także konserwatorem zabytków prehistorycznych na całą Galicję, zachodnią i wschodnią (Łepkowski [1875?], s. 174; Pismo 1875c, s. 129; List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1875, s. 435–436). W korespondencji wyjaśniał, jakie wiązały się z tym profity: „czy sypiące się na mnie honory [są – M.W.] płatne? Nie – konserwatorstwo nawet wydatkiem będzie. Zmiana tylko katedry z nadzwyczajnej na zwyczajną, przynosząc możność zostania dziekanem, rektorem etc. daje beneficjum pobierania pensji o 300 fl rocznie większej, a zwiększającej się o 200 fl po każdym 5 latach i emerytury znacznie korzystniejszej, tak dla mnie, jak i dla żony” (List Łepkowskiego do Czartoryskiego 1875b). Profesura zwyczajna rzeczywiście umożliwiła dalszy rozwój jego uniwersyteckiej kariery; w następnych latach obejmował funkcje prodziekana i dziekana Wydziału Filozoficznego, a także rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego (ryc. 6); (Gedl 1971, s. 189; Chochorowski 2015, s. 9–11; Chochorowski 2016b, s. 316).

Prowadzone przez Łepkowskiego wykłady obejmowały zagadnienia nie tylko z zakresu archeologii pradziejowej („O zabytkach z okresów przedhistorycznych”), ale także z historii sztuki, architektury i rzemiosła, konserwatorstwa zabytków i muzealnictwa. Poruszał w nich kwestie, którymi zajmował się w swojej bieżącej działalności, np. na temat grobów i pomników królewskich oraz innych zabytków Krakowa. Uczył też o konserwatorstwie zabytków i organizowaniu zbiorów muzealnych. Wykłady w pewnym stopniu obejmowały także teorię dyscypliny („Archeologia, podział jej nauk i krytyczny przegląd piśmiennictwa” oraz „Przegląd krytyczny literatury archeologicznej”; Organizacja wykładów 1850–1939). Studenci uczestniczyli ponadto w zajęciach prowadzonych w Gabinetie Archeologicznym, podczas których mieli bezpośredni kontakt z zabytkami (Kronika 1887, s. 95; por. Gedl 1971, s. 188–189). Jeden z nich – Franciszek Biedrzycki (por. Corpus 1999, s. 233), dzięki stypendium Przeddzieckich, ukończył opracowanie mapy archeologicznej Wielkopolski (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1876, s. 445).

Łepkowski wykładał również historię sztuki w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie (jako docent tej uczelni). Opracował podręcznik dla studentów – *Sztuka. Zarys jej dziejów. Zarazem podręcznik dla uczących się i przewodnik dla podróżujących* ze 104 drzeworytami (ryc. 7); (Łepkowski 1872; por. List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1869a, s. 282; Gedl 1996, s. 52). Pierwszy rozdział poświęcił sztuce prehistorycznej. Omawiał tam najważniejsze odkrycia archeologiczne w Europie oraz różne obrządki pogrzebowe. Dużo uwagi poświęcił chronologii pradziejów i przedstawieniu sposobów, w jaki próbowano ją wówczas ustalić (Łepkowski 1972, s. 17–42).

Zajęcia ze studentami prowadził na Uniwersytecie Jagiellońskim niemal do końca życia (por. Pismo 1893a; Pismo 1893b, s. 81). Jeszcze w 1893 r. pisał do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ: „[...] słabość moja nie jest teraz w tym stopniu, abym urlopu potrzebował. Nie mam go. Owszem, codziennie od 2 do 3 miewam prelekcje w Gabinetie Arch[aeologicznym] na przedmiotach je demonstrując. Aby nadto mieć zbiór ciągle pod okiem, odbywam w nim sesje: konserwatorskie, akademiczne i pomnika Kolberga” (Pismo 1893a).

W ostatnim roku życia zastępował go już historyk sztuki, profesor Marian Sokołowski. Na emeryturę Józef Łepkowski przeszedł dopiero pod koniec 1893 r. Grono profesorów krakowskiej uczelni wnioskowało wówczas o przyznanie mu w uznaniu zasług najwyższego możliwego uposażenia (Pismo 1893c).

Ryc. 6. Józef Łepkowski, 1894 r. Portret pędzla L. Łepkowskiego. Ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Fig. 6. Józef Łepkowski, 1894 r. Portrait by L. Łepkowski. From the collection of the Jagiellonian University Museum.

GABINET ARCHEOLOGICZNY UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

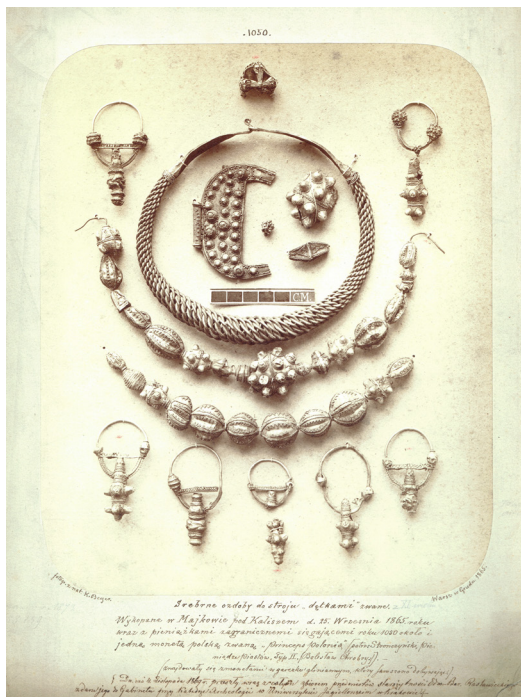
W 1867 r. Józef Łepkowski – na mocy decyzji Senatu Akademickiego UJ i po uzyskaniu zezwolenia z Ministerstwa Wyznań i Oświecenia w Wiedniu – utworzył na Uniwersytecie Jagiellońskim Gabinet Archeologiczny. W jego zbiorach, oprócz zabytków pradziejowych, znalazły się także dzieła sztuki, przedmioty pamiątkowe, a także rękopisy i druki. Zaczątkiem Gabinetu była prywatna kolekcja Łepkowskiego (Jabłoński red. 1957, s. 81; por. Śliwa 2011, s. 367–368), który jednak szybko zaczął pozyskiwać hojnych ofiarodawców. Liczne i cenne zabytki już w pierwszych latach istnienia Gabinetu ofiarowali: Edward Rastawiecki⁶ (ponad 400 przedmiotów; Kronika 1887, s. 92); (ryc. 8) i Kazimierz Kantak z Dobieszewka (zabytki

⁶ Rastawiecki chciał, by w Gabinetcie Archeologicznym UJ przekazane przez niego obiekty utworzyły osobny zbiór jego imienia. Dary te miały na zawsze pozostać przy UJ i nigdy nie opuścić Krakowa. O dotrzymanie tych zapisów miał dbać wyznaczony specjalnie w tym celu kurator, którym został Aleksander Przędziecki (Pismo 1869a). W październiku 1869 r. J. Łepkowski udał się do Warszawy, by sporządzić wstępny spis tych zabytków. Według tego rejestru zbiór Rastawieckiego objął 18 kategorii: „1. Wykopaliska z grobów pogańskich. 2. Srebra. 3. Zegar. 4. Kałamarz. 5. Pierścienie. 6. Kość słoniowa. 7. Tabakierki – bombonierki. 8. Szkła. 9. Oznaki dostojęństw. 10. Wojskowe. 11. Wizerunki. 12. Odlewy Minterowskie. 13. Naczynia. 14. Varia. 15. Rękopisy. 16. Dokumenta. 17. Pieczęcie luźne. 18. Druki” (Skrótowy wykaz [1869?]).

Ryc. 7. Strona z podręcznika J. Łepkowskiego *Sztuka. Zarys jej dziejów. Zarazem podręcznik dla uczących się i przewodnik dla podróżujących* (Łepkowski 1872).

Fig. 7. Page from J. Łepkowski's textbook *Art. Outline of its history. At the same time a textbook for learners and a guide for travellers* (Łepkowski 1872).

Ryc. 8. Tablica z zabytkami z Majkowa pod Kaliszem, które w 1869 r. trafiły do zbiorów Gabinetu Archeologicznego UJ. Fot. K. Beyer, 1865. Fot ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Krakowie, sygn. GA.

Fig. 8. Board with artefacts from Majków near Kalisz, which in 1869 were transferred to the collections of the Archaeological Cabinet of the Jagiellonian University. Photo by K. Beyer, 1865. Photo from the collections of the Archaeological Museum in Kraków, inventory GA.

z „palafitu czeszewskiego” i kilkaset sztuk ceramiki sepulkralnej; Pismo 1869b). Dary te „były to niejako fundament, na którym energia kierującego zbiorem mogła już budować przyszłe muzeum, któremu rozgłos publiczny świetność obiecywał” (Gabinet 1872, s. 438; por. Kronika 1887, s. 92). W późniejszych latach zabytki archeologiczne w dzisiejszym rozumieniu tego słowa podarowali do Gabinetu także: Seweryn Mielżyński i Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie (por. Fogel 1996, s. 33–34; Linetty, Linetty 2016, s. 107). Na początku lat siedemdziesiątych XIX w. W. Czartoryski przekazał, przesłany z Paryża, bogaty zbiór zabytków egipskich, cypryjskich i klasycznych (ryc. 9); (Spis przedmiotów 1871; Gabinet 1872; Żmigrodzki 1877; Gałczyńska 1964; Bernhard red. 1976; Śliwa red. 2007; Śliwa 2011; Chochorowski 2016a, s. 243–247; Woźny, Dziegielewski 2018). Łepkowski, podobnie jak wcześniej TNK, zwrócił się również z apelem do społeczeństwa o nadsyłanie darów. Podjął też starania o pozyskanie zbiorów archeologicznych przechowywanych w innych gabinetach Uniwersytetu: Zoologicznym, Mineralogicznym, Geologicznym (Protokół 1868; Pisma

Ryc. 9. *Gabinet Archeologiczny UJ – „Sala etrusków”, 1877. Rys. J. Kossak. Ze zbiorów Muzeum Krakowa, nr inw. MHK-1629/VIII.*

Fig. 9. *Archaeological Cabinet of the Jagiellonian University – “Etruscan Hall”, 1877. Drawing by J. Kossak. From the collections of the Museum of Kraków, inventory No. MHK-1629/VIII.*

1868a; Pisma 1868b; Spis przedmiotów 1869) oraz w Bibliotece Jagiellońskiej (Kronika 1887, s. 216). Do Gabinetu trafiła wówczas m.in. przejęta z Gabinetu Zoologicznego UJ mumia egipska wraz z sarkofagiem, ofiarowana Uniwersytetowi w 1834 r. przez pułkownika Ludwika Bystrzonowskiego (Śliwa 1976, s. 31; Śliwa 2007b, s. 117–120; Gałczyńska 2013, s. 241–243).

Na skutek starań Łepkowskiego⁷ w 1868 r. ukazał się reskrypt Namiestnictwa we Lwowie, polecający zawiadamiać Gabinet Archeologiczny UJ o wszelkich odkryciach archeologicznych na terenie Galicji, a także przekazywać znaleziska do jego zbiorów (Demetrykiewicz 1886, s. 56; Posiedzenie 1894, s. 180). O różnorodności i wielości eksponatów informował wykaz z 1872 r.: „Dziś gabinet archeologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego liczy do 3000 przedmiotów, między którymi popielnic z grobów pogańskich jest około 500, etrusków i innych zabytków ceramiki do 300, okazy wszystkich prawie znanych w nauce palafitów, terramare, kamieni z Persepolis z klinowymi napisami, oraz do 100 okazów przedmiotów krzemienych. Z działu starożytności z czasów nam bliższych są, jak wspomnieliśmy srebra z w. XVII, majoliki włoskie, szkła weneckie, emalie, wzory kaflów misternie polewanych,

⁷ Z pisma Wydziału Filozoficznego UJ do Senatu UJ: „[...] uprasza p. prof. Łepkowski, aby prześwietny Senat [UJ] zawiadamiać wszystkie władze krajowe o zarządzenie nadesłania do tutejszego Gabinetu Archeologicznego wszystkich przedmiotów starożytności w kraju znaleźć się mogących, do tutejszego Gabinetu archeologicznego jako jedynego w kraju istniejącego zbioru rządowego” (Pismo 1868a; por. Pisma 1868a; Pismo 1868b).

brązy rzymskie, porcelany serbskie i saskie, pamiątki po Wicie Stwoszu i t. d. Co do związku reprezentacji działów naukowych potrzebnym było, a w oryginalnych okazach przedstawionym być nie mogło, ma zbiór w fotografiach, w rysunkach, w odlewach i zestawieniu na wspomnianych tablicach” (Gabinet 1872, s. 438).

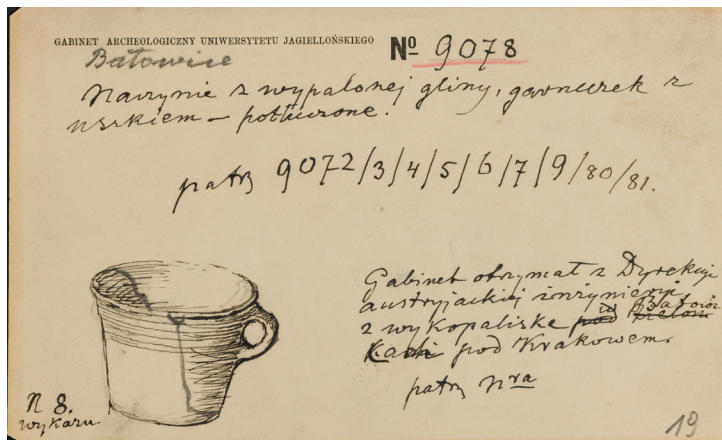
Początkowo utworzenie Gabinetu Archeologicznego UJ oceniane było ambiwalentnie. Podkreślano zdolności organizacyjne Łepkowskiego, obawiano się jednak, by zbiory uniwersyteckie nie stały się konkurencją dla Muzeum Starożytności TNK, i aby nie zostały przejęte przez władze austriackie. Z czasem wątpliwości te zniknęły (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1869b, s. 272–273; Woźny 2022, s. 84–85).

Gabinet pierwotnie nie miał stałego pomieszczenia. W 1867 r. Łepkowski prosił władze uczelni o przyznanie na jego potrzeby choćby niewielkiego lokum (Pismo 1867). Zbiory przechowywane były w różnych miejscach: w Instytucie Fizjologicznym UJ, w banku Arcybractwa Miłosierdzia przy ulicach Siennej i Stolarskiej, a nawet w prywatnym mieszkaniu Łepkowskiego (Pismo 1869c). W 1869 r. udało się uzyskać dla Gabinetu lokal w Collegium Maius, gdzie mieściła się Biblioteka Jagiellońska. Kierujący nią Karol Estreicher zgodził się czasowo udostępnić trzy pomieszczenia (Pismo 1869d; Sprawozdanie 1869). Faktycznie jednak oddano je Gabinetowi dopiero w 1871 r. (Gabinet 1872, s. 438; Żmigrodzki 1877; Chwalba 2009, s. 136; Bogdanowska, Chwalba 2014, s. 73–75). Sytuacja lokalowa Gabinetu długo jednak pozostawała niepewna. Brakowało też funduszy i pracowników (Ziemięcki 1878, s. 10). Stałe pomieszczenie w nowo wybudowanym gmachu Collegium Novum udało się uzyskać w 1888 r. Na potrzeby Gabinetu przeznaczono wtedy sześć sal na parterze budynku (Kronika 1887, s. 43; Chwalba 2009, s. 136).

Zbiory z biegiem lat wzrastały. W 1878 r. liczyły one ponad 6500 zabytków⁸, z czego w „dziale wykopalisk” zgromadzono ich ponad 1500. Najwięcej z nich pochodziło z terenów Wielkopolski i Królestwa Kongresowego, najmniej zaś z samej Galicji (Wiadomości 1878a, s. 149). Objęcie w 1875 r. przez Łepkowskiego funkcji konserwatora zabytków prehistorycznych sprzyjało pomnażaniu kolekcji (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1875, s. 435). Później, w roku 1883, Gabinet otrzymał stałą roczną dotację w kwocie 300 złr (Kronika 1887, s. 95).

Liczba zabytków rosła głównie dzięki darom. W 1878 r. do Gabinetu trafiła, licząca 261 pozycji inwentarzowych, kolekcja A. Przeddzieckiego, którą przekazał jego syn. Składała się ona z pięciu działów: „Wykopaliska”, „Starożytności”, „Rysunki, akwarele, ryciny, litografie, mapy archeologiczne (wraz z listami i rękopisami je objaśniającymi)”, „Książki, mapy geograficzne”, „Rozmaitości” (Zbiór 1891). Konstanty Przeddziecki, po śmierci ojca sprawujący kuratelę nad kolekcją E. Rastawieckiego, przekazał zabytki na analogicznych do zbiorów Rastawieckiego warunkach. Miały one na zawsze pozostać przy Uniwersytecie Jagiellońskim jako „Zbiór Przeddzieckich” i być eksponowane wraz z herbem i zdjęciem portretowym A. Przeddzieckiego (List K. Przeddzieckiego do J. Łepkowskiego 1878; List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1869b, s. 272–274; List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1869c, s. 268). Pod koniec lat osiemdziesiątych XIX w. zabytki archeologiczne podarował także Karol Rogawski (Woźny 2022, s. 79–87). Szereg cennych przedmiotów przekazał też kolekcjoner i antykwariusz Henryk Bukowski ze Sztokholmu (Wiadomości 1878b,

⁸ W 1887 r. Gabinet liczył ich już 8624 (Kronika 1887, s. 95).

Ryc. 10. J. Łepkowski, „Karta inwentarza zbiorów Gabinetu Archeologicznego UJ – Batowice, d. pow. Kraków (obecnie w granicach miasta)”. Ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Krakowie, teczka stanowiska Kraków-Batowice.

Fig. 10. J. Łepkowski, “Inventory card of the collections of the Archaeological Cabinet of the Jagiellonian University – Batowice, formerly Kraków district (currently within the city limits)”. From the collections of the Archaeological Museum in Kraków, file of the Kraków-Batowice site.

s. 598–599; por. Lemanaitė 2018). Do inwentarza Gabinetu Archeologicznego włączono również kolekcję Stanisława Larysz-Niedzielskiego, złożoną przede wszystkim z przedmiotów pochodzących z Cypru, oraz zbiór Mieczysława Sandeckiego składający się z okazów z terenu Tunezji (z Kartaginy i Al-Dżamm). Izydor Kopernicki w 1883 r. ofiarował fragmenty naczyń z grodzisk i cmentarzysk z Dolnej Austrii (zebranych, jak pisał, przez austriackiego archeologa Matthäusa Mucha), ceramikę z epoki brązu z Anatolii (podarowaną mu przez Rudolfa Virchowa), a także fragmenty ceramiki z Czech, z grodziska w Stradonicach. W Gabinetnie Archeologicznym UJ znalazły się również artefakty ofiarowane przez brytyjskiego archeologa i geologa Johna Evansa. Były to krzemienne grociki strzał z terenu Irlandii (Gałczyńska 1964, s. 456–458; Bernhard 1976, s. 13–15; Woźny, Dziegielewski 2018, s. 188–189). W jednym z listów z 1870 r. Łepkowski zauważał: „Smućę się, jeśli jest taki tydzień, w którym by nic do zbiorów Uniwers[ytetu] nie przybyło. Nie bywa też takich tygodni. Gabinet się rozrasta jak w tysiąc i jedna nocy” (List Łepkowskiego do Kraszewskiego 1870, s. 304).

Założyciel Gabinetu pozyskiwał zabytki niemal do końca życia (por. Głowa, Sławińska 2021, s. 296). Kolekcja szybko zyskała rozpoznawalność wśród badaczy, także poza granicami Galicji (por. Chantre 1878; Wiadomości 1878c, s. 362; Kohn, Mehliś 1879, s. 111–112). Wybrane eksponaty Gabinetu, a także przechowywana w jego zbiorach, wykonana przez Łepkowskiego mapa archeologiczna dorzecza Wisły, pokazywane były na Międzynarodowych Kongresach Antropologii i Archeologii Prehistorycznej w Budapeszcie w 1876 r. i w Lizbonie w roku 1881, oraz na wystawie w Muzeum Sztuki i Przemysłu w Wiedniu w roku 1883 (Sadowski 1876, s. XXI–XXIII; Kronika 1881, s. 158; Pismo 1883a; Pismo 1883b, s. 271; Woźny, Dziegielewski 2018, s. 189).

Łepkowski przez wiele lat opracowywał inwentarz zbiorów Gabinetu, do czego przynaglały go władze uczelni. W 1880 r. pisał, że zadaniu temu poświęcał codziennie około 2–3 godziny, tworząc katalog kartkowy, zawierający m.in. uproszczone rysunki zabytków (Pismo 1880); (ryc. 10). Pracy tej nie udało mu się jednak ukończyć. Pod koniec jego życia Gabinet pozostawał właściwie bez opieki; w czasie choroby profesora zabytków pilnował sługa, i to nawet nie zatrudniony na stałe. Nie uregulowano też ostatecznie sprawy kurateli nad kolekcjami Rogawskiego i Rastawieckiego. W 1893 r., wskutek pism władz uniwersyteckich, zaniepokojonych o bezpieczeństwo zbiorów (Pismo 1893d, s. 71–72; Pismo 1893e, s. 79; Pismo 1893f), Łepkowski przyznał, że potrzebne byłoby utworzenie przy Gabinecie posady kustosa (Pismo 1893g). W ramach Wydziału Filozoficznego UJ powołano wtedy komisję (w składzie: Łepkowski, Sokołowski i Rostański), która miała znaleźć kandydata na to stanowisko (Protokół 1893). Pod koniec tegoż roku, na kilka miesięcy przed śmiercią Łepkowskiego, dziekan Wydziału Filozoficznego UJ opiekę nad Gabinetem Archeologicznym UJ powierzył prof. Marianowi Sokołowskiemu (Pismo 1893h; Pismo 1893i, s. 946–948). Zbiory Gabinetu zostały połączone ze zbiorami Gabinetu Historii Sztuki i zbiorem numizmatycznym Biblioteki Jagiellońskiej.

ZAKOŃCZENIE

J. Łepkowski zmarł 27 lutego 1894 r. Jego śmierć wyznaczyła koniec pierwszego etapu w dziejach polskiej archeologii uniwersyteckiej. Katedry archeologii, które powstały w Krakowie kilka lat później – archeologii klasycznej dla Piotra Bienkowskiego i prehistorycznej dla Włodzimierza Demetrykiewicza – prezentowały już zupełnie inne, bardziej nowoczesne ujęcie tej dyscypliny. Łepkowski nie wykształcił swojego następcy na katedrze. Jego wielką zasługą było natomiast stworzenie jej zaplecza dydaktycznego w postaci Gabinetu Archeologicznego, a nade wszystko wywalczenie dla archeologii statusu dyscypliny uniwersyteckiej, co – jak starano się wykazać w niniejszym artykule – było zadaniem niełatwym, wymagającym dużo wysiłku oraz podjęcia wielu formalnych i nieformalnych zabiegów i starań.

ANEKS

„Wniosek na posiedzenie dezyderatów tyjący się przemiany nadzwyczajnej Katedry archeologii na stałą zwyczajną, niemniej powierzenia teje stałej zwyczajnej Katedry dzisiejszemu prof. nadzwyczajnemu, Dr. Józefowi Łepkowskiemu.

Do Wys[okiego] Wydziału filozoficznego c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie!

Najjaśniejszy Pan, miłościwie nam panujący, otoczył szczególniejszą swoją opieką stary Uniwersytet Kazimierza Wielkiego i Jagiellonów, a idąc wspaniałomyślnie w ślady dawnych władców tej części ziemi polskiej licznymi najwyższymi postanowieniami okazał, iż pragnie, aby ten Uniwersytet stał się przytułkiem i siedzibą nauki w polskim głoszonej języku.

Uprawniają mnie do tego zapatrywania się na rzecz, rozporządzenia C. K. Rządu, J[ego] C[esar-skiej] Mości, uprawnia mnie i najwyższa łaska ustanowienia zwyczajnej dziejów polskich Katedry, którą zajmować mam zaszczyt i trudne zadanie.

Ustawy uniwersyteckie pozwalają nam podawać przy końcu roku t[ak] z[wane] desiderata dotyczące się karności i nauki. Pełni zaufania w szczodrobliwłość i wspaniałość Władz Najwyższych, możemy wypowiedzieć szczerze, co do uzupełnienia systemu nauk na tym Uniwersytecie nie dostaje, co raz stale zaprowadzone dawałyby pokoleniom kształcić się tutaj mającym sposobność wielostronnego studium. Śmiem też i ja, chociaż najmłodszy, rachując na poparcie starszych kolegów tegoż samego zawodu, pełen ufności nadto w wielkomyślne Najwyższych Władz dla tego Uniwersytetu usposobienie, wystąpić z życzeniem, aby nadzwyczajna Katedra archeologii utrwalaony swój byt na przyszłość zawdzięczyła wzniosłemu kierunkowi Woli Najwyższej.

Rozgałęzienie się nauk i umiejętności, idące coraz dalej, puszczające coraz nowe samodzielne gałązki od gałęzi pnia głównego, czyni rzeczą prawie niemożliwą, aby uniwersytety osobnymi Katedrami zadość czyniły wszystkim potrzebom, wynikającym z postępującej specjalności. Z tej to przyczyny mieszczą się nowe specjalne nauki tylko grupami na Katedrach: widzimy Katedry bibliografii i systematyzowania bibliotek, Katedry nauk pomocniczych historycznych kilka naraz działów wiedzy obejmujące. Są wszakże gałęzie nauk tak silne, tak samodzielne, że musiały sobie zdobyć osobny byt na Katedrach, a do tych niezaprzeczenie należy archeologia, nauka o niemych zabytkach przeszłości świadczących życiu dziejowemu.

Nie podołała już historia ogromowi badania, który się jej pod tym względem przedstawiał. Podobnie jak językoznawstwo potrzebowała ona pomocnej ręki, wyłącznie temu badaniu oddanej. Wymagała jej i paleontologia, znajdująca pamiątki życia ludzkiego w warstwach ziemi badanej. Porównać budowę grobów i pomników grobowych, broń sieczną i odporną wszystkich wieków i czasów, narzędzia rolnicze i gospodarcze, wyciągnąć wnioski z budowy domów i świątyń, nie mogło już być zadaniem historyka, zajętego przeważnie nawałem piśmiennego materiału, chociaż koniecznością było dlań, aby się o tym wszystkim z dobrego, umiejętnego źródła dowiedział. Zdobyła sobie też obywatelstwo archeologia, jako osobna umiejętność, zdobyła osobne Katedry na uniwersytetach zagranicznych, w państwie zaś austriackim ma zwyczajne Katedry w Wiedniu, Grazu i Pradze, nadzwyczajną w Krakowie, tym konieczniejsze, że Austria jedna z pierwszych ustanowiła Komisję do zbadania i zachowywania pomników średniowiecznych.

W kraju naszym umiejętność archeologii ma przed sobą szerokie pole. Ziemię polskiego języka przedstawiają wielkie bogactwo niezbadanych dotąd przedmiotów archeologicznego badania, tak pod względem pomników martwych, jak pod względem zwyczajów, podań, nazw, odcieni etnograficznych, a świadczą temu bogactwu tak prace Polaków na tym polu, między którymi prof. Łepkowski najczynniejsze zajmuje miejsce, jak i obcych. Wyrobiona a wzmożona(?) indywidualność tak ludu, jak narodu, uzewnętrzniała się od wieków wielką różnorodnością stroju, broni, domowych zabytków, a zamiłowanie do zagranicy z jednej, położenie między wschodem i zachodem z drugiej, czyniły historyczną Polskę prawdziwą, dziewiczą jeszcze kopalnią osobliwości archeologicznych wszelkiego rodzaju, miejscem, gdzie się spotykały wyroby i mody wschodu i zachodu. Od staropolskich też czasów da się w literaturze polskiej wykazać stały wątek prac archeologicznych, rachujących się z owymi zamiłowaniem narodu.

Z licznych zatem względów, ze względu na potrzeby i stan dzisiejszych nauk, ze względu na postęp nauki dziejów i kultury polskiej w szczególności, ze względu na utrzymanie, szanowanie i zbadanie pomników archeologicznych w ziemiach polskiego języka; byłaby stała katedra archeologii rzeczą dla uniwersytetu krakowskiego pożyteczną i koniecznie potrzebną.

Przemienienie tej katedry z nadzwyczajnej na zwyczajną, z przywiązanej do osoby dzisiejszego profesora Dr. Józefa Łepkowskiego na stale obsadzać się mającą wskazanym się być zdaje nadto samą właściwością miasta, w którym istnieje, liczbą uczniów, którzy na wykłady uczęszczają, niemniej zasobami, które sobie nadzwyczajna katedra do tego czasu zdobyła.

Miasto nasze tyle posiadające pamiątek okazujące tak żywy udział dla wszystkiego, co przeszłość przekazała, prowadzące umiejętną ręką odnawianie pomników, mogące wykazać nieustanny szereg imion archeologią się zajmujących, wtedy tylko w tym dobroczynnym, prawdziwie cywilizacyjnym, umiejętnym kierunku, coraz szerszy wpływ na kraj cały i ziemię polskiego języka rozciągać będzie, jeżeli archeologia, która, jak wykazaliśmy, zyskała w nim stałe obywatelstwo, posiadać będzie zarazem

dypłom niejako tego obywatelstwa w katedrze, rozsyłających w świat prawdziwych miłośników przeszło[ci], a ożywionych nadzieją, że zając mogą z czasem katedrę tej samej nauki.

Liczba uczniów uczęszczających na wykłady prof. nadzwyczajnego Dr. Łepkowskiego wynosi w przecięciu trzydziści słuchaczy, jest zatem wobec ogólnej sumy niezawodnie znakomitą. Oprócz uczniów wydziału filozoficznego ma ona znaczną ilość uczniów teologii, a to wskutek wyraźnej wskazówki konsystorza krakowskiego z r[oku] 1864 polecającej tymże uczniom wydziału teologicznego uczęszczanie na wykłady archeologii sztuki średniowiecznej. Kto miał sposobność przekonać się, jaki barbaryzm w kościołach parafialnych na prowincji, często najstarożytniejszych panuje, jak przy restauracjach niszczone bywają największe zabytki, ten utwierdzi się zapewne w przekonaniu o zbawienności rozporządzenia konsystorskiego, do którego pragnąca nauki młodzież tak gorliwie się zastosowała.

Posiada nadzwyczajna Katedra archeologii, a to głównie zawdzięczyć powinna gorliwości niezmordowanej prof. Dr. Łepkowskiego, gabinet archeologiczny, który z małego zawiązku zabytków przy bibliotece i gabinecie zoologicznym, przez dary Edw[arda] barona Rastawieckiego i innych urósł dzisiaj do rozmiarów, zadość czyniących warunkom podobnego zbioru naukowego, a wartością swoją tak materialną, jak umiejętną zasoby uniwersyteckie podniósł i uświetnił. Wedle wyraźnego brzmienia zapisu bar[ona] Rastawieckiego, zatwierdzonego przez Wys[okie] c. k. Namiestnictwo z mocy upoważnienia Wys[okiego] Ministerium oświaty zbiorów ów, stanowiący jądro pięknego muzeum, pozostać ma na wieczne czasy w Krakowie pod opieką i zarządem profesora archeologii, w razie przeciwnym albowiem przechodzi na własność rodziny hr. Przeddzieckiego. Żywić można zatem wszelką nadzieję, że Wysokie Ministerium, które z najżywszą gorliwością ułatwiało sprowadzenie i przyjęcie tego zbioru, które prof. Łepkowskiemu d. 24 listop[ada] 1869 do liczby 10.965 wyraziło dziękczynne uznanie za trudy i gorliwość w zyskaniu i przywiezieniu pięknego daru Rastawieckiego, okaże wszelką gotowość w zadośćuczynieniu warunkowi dzisiaj przez istnienie katedry nadzwyczajnej dopełnionemu, na całą przyszłość, a to tym bardziej, że postawione muzeum archeologiczne z stałą Katedrą archeologii połączone liczyć może na ciągły wzrost podobnymi darami miłośników naszej przeszłości.

Tyle o potrzebie stałej zwyczajnej Katedry archeologii w naszym uniwersytecie. Podając je jako życzenie nasze do Władz Najwyższych, mamy za sobą potrzeby nauki i wybitny kierunek ku nauce archeologii w naszym kraju, mamy i wzgląd ogólny na postęp umiejętności, która potrzebuje postępu, że się tak wyrażę, ku wschodowi Europy wysuniętego, aby kształcić badaczy i upodobnić badanie ogromnej i pod względem naukowym niedostatecznie jeszcze zbadanej przestrzeni krajów polskiego języka.

Wydział filozoficzny przedstawił Dr. Józefa Łepkowskiego na docenta, następnie na profesora nadzwyczajnego archeologii. J[ego] C[esarska] Ap[ostolska] Mość nadała mu najlaskawiej nadzwyczajną profesurę, a reskryptem z d[nia] 11 Maja 1870 stabilizowała na niej po trzechletniej służbie. Zasługi naukowe przy docenturze i profesurze nadzwyczajnej były zatem rozbierane przez W[ysoki] Wydział, a zadaniem moim byłoby tylko okazać, że prof. Dr. Łepkowski w usiłowaniach dla dobra nauki nie ustawał i nie ustaje.

Tutaj przypomnieć się godzi:

- a) Znaczną przeciętną liczbę uczniów uczęszczających na wykłady prof. Dr. Łepkowskiego.
- b) Zaslugę jego znakomitą i trwałą po nim pamiątką na uniwersytecie zostać mającą założenie gabinetu archeologicznego, którego umiejętnie opracowany katalog obecnie przygotowuje.
- c) Czynności jego w Oddziale archeologicznym Tow[arzystwa] Nauk[owego] Krak[owskiego], gdzie należy do komisji celem ustalenia alfabetów runicznych, niemniej do komisji celem sporządzenia wedle jego planu archeologicznej mapy ziem polskich na powszechny kongres archeologiczny w Bononii.
- d) Czynności jego około restauracji pomników starożytności naszego miasta: jako to pomnika Kazimierza W[ielkiego], Sukiennic, Ołtarza N[ajświętszej] M[aryi] Panny.
- e) Wynalezienie budowli palowych w Czeszewie w W[ielkim] K[sięstwie] Pozn[zańskim], które zwróciło uwagę słynnego Virchowa w Berlinie i innych uczonych, którzy się obecnie do Czeszewa zjadą.

- f) Odkrycie nagrobka młodszego Stwosza w Frankensteinie (Ziembicach).
- g) Kierownictwo wydawnictwem dzieł wszystkich Jana Długosza.
- h) Wydanie herbarza Ignacego Kapicy Milewskiego, tak ważnego dla dziejów rodzin mazowieckich.
- a) Pomoc naukowa udzielona A[leksandrowi] hr[abiemu] Przeddzieckiemu (w Jagiellonkach), Grünhagenowi (w Codex dipl. Silesiae), Essenweinowi (Die mittelalter[lichen] K[unst]denkmale der S[tadt] Krakau) przyznana przez tych autorów, udział w nowym wydaniu słownika Naglera (powierzono mu tam dział polski), przysposobienie do druku słownika sztycharzów Rastawieckiego, współpracownictwo w Mittheilungen der arch. Zentral K. [właśc. Die Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale], doprowadzony do 18 arkusza druk historii sztuki w ogóle i w Polsce w szczególności z ilustracjami.

Nie brakło też profesorowi Łepkowskiemu na wielostronnym uznaniu i zachęcie u obcych. Pomijając chlubne cytaty w dziełach uczonych, pomijając obszerną korespondencję z wszystkimi prawie znakomitościami na polu archeologii, podnosimy tu:

- a) Zaproszenie do udziału w tak zwanym Gelchertenausschuss [Gelehrtenausschus] des Germanischer Museums w Norymberdze.
- b) Zaproszenie na członka w komitecie delegowanym do urzędzenia w r. b. międzynarodowego kongresu archeologicznego w Bononii [Bolonii].

Śmiem zatem w zaufaniu poparcia Wys[okiego] Wydziału filozoficznego formułować desideratum moje:

Aby katedra nadzwyczajna archeologii zamienioną została na katedrę zwyczajną.

Aby Pr[ofesor] Dr Łepkowski mianowanym być mógł zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu.

Aby do zbadania tego wniosku wysadzoną została komisja z Wysokiego Wydziału celem przygotowania referatu na najbliższe posiedzenie, orzekać mające o życzeniach naszych.

Józef Szujski

c. k. prof. Hist[orii] Pol[ski]” (Szujski 1870).

BIBLIOGRAFIA

WYKAZ SKRÓTÓW

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
 AMAK – Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie
 ANK – Archiwum Narodowe w Krakowie
 AN PAN i PAU – Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie
 AUJ – Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego
 BCz – Biblioteka Ks. Czartoryskich w Krakowie
 BJ – Biblioteka Jagiellońska

ŹRÓDŁA

- Decyzja 1872. „Decyzja Ministra Wyznań i Oświecenia w Wiedniu z dn. 14 I 1872 r.”, AGAD, sygn. 1/304/0/-/067u.
- List Kirkora do Kraszewskiego 1875a. „List A.H. Kirkora do J.I. Kraszewskiego z dn. 20 I 1875 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6509 IV.
- List Kirkora do Kraszewskiego 1875b. „List A.H. Kirkora do J.I. Kraszewskiego z dn. 26 I 1875 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6509 IV.
- List Łepkowskiego do Czartoryskiego 1870. „List J. Łepkowskiego do W. Czartoryskiego z dn. 30 VII 1870 r.”, BCz, sygn. Rkp. 12516.
- List Łepkowskiego do Czartoryskiego 1875a. „List J. Łepkowskiego do W. Czartoryskiego z dn. 30 X 1875 r.”, BCz, sygn. Rkp. 12516.

- List Łępkowskiego do Czartoryskiego 1875b. „List J. Łępkowskiego do W. Czartoryskiego z dn. 9 XII 1875 r.”, BCz, sygn. Rkp. 12516.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1865a. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 24 III 1865 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1865b. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 28 VII 1865 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1869a. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 13 XII 1869 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1869b. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 27 XI 1869 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1869c. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 18 XI 1869 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1870. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 17 III 1870 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1875. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 3 XII 1875 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Kraszewskiego 1876. „List J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z dn. 1 III 1876 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1865. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 31 VII 1865 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234, s. 96–97.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1866. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 5 I 1866 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234, s. 105
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1868. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 10 XI 1868 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870a. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 11 V 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870b. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 26 VI 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870c. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 21 VII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870d. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 1 VIII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870e. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 5 VIII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870f. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 6 VIII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870g. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego, bez daty [VIII 1870 r.]”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870h. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 11 VIII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870i. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 12 VIII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Łępkowskiego do Przeddzieckiego 1870j. „List J. Łępkowskiego do A. Przeddzieckiego z dn. 9 IX 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/352/04/D/234.
- List Przeddzieckiego do Łępkowskiego 1878. „List K. Przeddzieckiego do J. Łępkowskiego z dn. 10 XI 1878 r., odpis”, teczka Gabinet Archeologiczny UJ, AMAK.
- Listy Łępkowskiego do Kraszewskiego 1864–1885. „Listy J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego z lat 1864–1885”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV.
- Listy Łępkowskiego do Kraszewskiego [1865]–1870. „Listy J. Łępkowskiego do J.I. Kraszewskiego, [1865 r.], 1 i 19 II 1870 r.”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6517 IV, s. 179, 296–298.

- Łepkowski J. 1858. „Notatka w sprawie majątku Tow[arzystwa] Nauk[owego Krakowskiego] spisana, z dn. 18 II 1858 r.”, AN PAN i PAU, sygn. TNK-46, s. 14.
- Łepkowski J. 1862. „Program wykładu Archeologii na Uniwersytecie Jagiellońskim z dn. 22 IX 1862 r.”, AUJ, sygn. WF II 121.
- Łepkowski J. 1868–1884. „Korespondencja i notatki J. Łepkowskiego w sprawie odkrycia tzw. palafitu czeszewskiego”, BJ, sygn. BJ Rkp. 6204.
- Łepkowski J. [1875?]. „Notatki, rękopis”, ANK, sygn. GK 1.
- Ogłoszenie 1863. „Ogłoszenie dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 15 I 1863 r.”, AUJ, sygn. WF II 121.
- Organizacja wykładów 1850–1939. „Organizacja wykładów. Spisy, programy i korespondencja z profesorami z lat 1850–1939”, AUJ, sygn. S II 541; S II 542; S II 543; S II 544.
- Pisma 1868a. „Pisma J. Łepkowskiego do Zgromadzenia Profesorów Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 25 V 1868 r. oraz do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 9 XII 1868 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pisma 1868b. „Pisma Wydziału Filozoficznego UJ do Senatu UJ z dn. 20 VII i 23 XII 1868 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pismo 1862. „Pismo dziekana Wydziału Filozoficznego UJ do J. Łepkowskiego z dn. 10 I 1862 r.”, brulion, AUJ, sygn. WF II 41.
- Pismo 1863. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 29 I 1863 r.”, AUJ, sygn. WF II 121.
- Pismo 1867. „Pismo J. Łepkowskiego do rektora UJ z dn. 20 VII 1867 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pismo 1868a. „Pismo Wydziału Filozoficznego UJ do Senatu UJ z dn. 20 VII 1868 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1868b. „Pismo J. Kremera do Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 14 XII 1868 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1869a. „Pismo E. Rastawieckiego do J. Łepkowskiego z dn. 9 IX 1869 r., odpis”,teczka Gabinetu Archeologicznego UJ, AMAK.
- Pismo 1869b. „Pismo J. Łepkowskiego do rektora UJ z dn. 9 XII 1869 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pismo 1869c. „Pismo J. Łepkowskiego do rektora UJ z dn. 9 VI 1869 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pismo 1869d. „Pismo K. Estreichera do rektora UJ z dn. 12 XI 1869 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pismo 1870a. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 22 III 1870 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1870b. „Pismo dziekana Wydziału Filozoficznego UJ do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia w Wiedniu z dn. 23 VII 1870 r.”, AGAD, sygn. 1/304/0/-/067u.
- Pismo 1875a. „Pismo Wydziału Filozoficznego UJ do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia w Wiedniu z dn. 26 VII 1875 r.”, AGAD, sygn. 1/304/0/-/067u.
- Pismo 1875b. „Pismo Namiestnictwa we Lwowie do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia w Wiedniu z dn. 9 VIII 1875 r., wraz z załączonym wnioskiem Wydziału Filozoficznego UJ w tej sprawie”, AGAD, sygn. 1/304/0/-/067u.
- Pismo 1875c. „Pismo J. Łepkowskiego do J.A. von Helferta, przewodniczącego Komisji Centralnej w Wiedniu, z dn. 17 II 1875 r., brulion”, ANK, sygn. GK 2.
- Pismo 1880. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 20 II 1880 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1883a. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekanatu Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 25 II 1883 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1883b. „Pismo Namiestnictwa we Lwowie do dziekanatu Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 22 III 1883 r.”, ANK, sygn. GK 5.
- Pismo 1893a. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 15 I 1893 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1893b. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 2 V 1893 r.”, ANK, sygn. GK 8.

- Pismo 1893c. „Pismo Wydziału Filozoficznego UJ do Senatu UJ z dn. 9 XI 1893 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1893d. „Pismo dziekana Wydziału Filozoficznego UJ do J. Łepkowskiego z dn. 19 I 1893 r.”, ANK, sygn. GK 8.
- Pismo 1893e. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 30 I 1893 r., szkic”, ANK, sygn. GK 8.
- Pismo 1893f. „Pismo Senatu UJ do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 30 I 1893 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1893g. „Pismo J. Łepkowskiego do dziekana Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 31 I 1893 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Pismo 1893h. „Pismo dziekana Wydziału Filozoficznego UJ do Senatu UJ z dn. 30 X 1893 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Pismo 1893i. „Pismo dziekana Wydziału Filozoficznego UJ do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia w Wiedniu z dn. 11 XI 1893 r.”, AGAD, sygn. 1/304/0/-/030u.
- Podanie 1861. „Podanie J. Łepkowskiego do Wydziału Filozoficznego UJ z wnioskiem o habilitację z dn. 27 XI 1861 r.”, AUJ, sygn. WF II 121.
- Posiedzenia 1857. „Posiedzenia Oddziału Archeologii i Sztuk Pięknych TNK z dn. 22 V i 20 IV 1857 r.”, AN PAN i PAU, sygn. TNK-119, s. 58’-60.
- Posiedzenia Rady 1861-1862. „Posiedzenia Rady Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 30 XI 1861 r., 9 I i 18 X 1862 r.”, AUJ, sygn. WF II 41.
- Posiedzenia Rady 1866. „Posiedzenia Rady Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 29 I i 2 VI 1866 r.”, AUJ, sygn. WF II 42.
- Posiedzenie 1851. „Posiedzenie Oddziału Archeologicznego i Sztuk Pięknych TNK z dn. 20 XII 1851 r.”, AN PAN i PAU, sygn. TNK-119, s. 36-36’.
- Posiedzenie 1864. „Posiedzenie Oddziału Archeologii i Sztuk Pięknych TNK z dn. 13 I 1864 r.”, AN PAN i PAU, sygn. TNK-121, s. 27’.
- Posiedzenie 1894. „Posiedzenie Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej z dn. 13 I 1894 r.”, ANK, sygn. GK 9.
- Protokół 1868. „Protokół posiedzenia Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 16 VI 1868 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Protokół 1893. „Protokół posiedzenia komisji archeologicznej odbytego dnia 27 kwietnia 1893 r.”, AUJ, sygn. WF II 146.
- Rozporządzenie 1875. „Rozporządzenie Namiestnictwa we Lwowie z dn. 29 XI 1875 r., odpis”, AUJ, sygn. S II 854.
- Skrótowy wykaz [1869?]. „Skrótowy wykaz zabytków ofiarowanych przez E. Rastawieckiego do Gabinetu Archeologicznego UJ, odpis”, teczka Gabinetu Archeologicznego UJ, AMAK; teczka Wydział Filozoficzny – Zbiory historii sztuki, AUJ, sygn. S II 856.
- Spis przedmiotów 1869. „Spis przedmiotów Muzeum zoologicznego, które za wyższym zezwoleniem mogą być wydanymi muzeum archeologicznemu z dn. 29 XII 1869 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Spis przedmiotów 1871. „Spis przedmiotów wybranych przez J.O. Księcia Władysława Czartoryskiego z Muzeum swojego w Sieniawie dla C.Kr. Gabinetu Archeologicznego w Uniwersytecie Krakowskim z dn. 18 IX 1871 r.”, BCz, sygn. Rkps. 12516.
- Sprawozdanie 1869. „Sprawozdanie dyrekcji Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego dotyczące urzędzenia Gabinetu Archeologicznego z dn. 12 XI 1869 r.”, AUJ, sygn. S II 854.
- Szujski J. 1870. „Wniosek na posiedzenie dezyderatów tyczący się przemiany nadzwyczajnej Katedry archeologii na zwyczajną, stałą, niemniej powierzenia tejże stałej zwyczajnej katedry dzisiejszemu prof. nadzwyczajnemu Dr. Józefowi Łepkowskiemu z dn. 14 VII 1870 r.”, AUJ, sygn. WF II 146; wniosek ten w języku niemieckim: AGAD, sygn. 1/304/0/-/067u, s. 1140-1145.
- Zaproszenie 1863. „Zaproszenie na posiedzenie Rady Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 15 I 1863 r.”, AUJ, sygn. WF II 41.

- Zaproszenie 1866. „Zaproszenie na posiedzenia Rady Wydziału Filozoficznego UJ z dn. 26 I, 30 V i 2 VI 1866 r.”, AUJ, sygn. WF II 42.
- Zawiadomienie 1862. „Zawiadomienie o kolokwium habilitacyjnym J. Łepkowskiego (mającym się odbyć 9 XII 1862 r.) z dn. 7 XII 1862 r.”, AUJ, sygn. WF II 121.
- Zbiór 1891. „Zbiór Imienia Przedzideckich w Gabinetie Archeologicznym UJ, inwentarz z 1891 r.”, AUJ, sygn. S II 856.

OPRACOWANIA

- Abramowicz A. 1967. *Wiek archeologii. Problemy polskiej archeologii dziewiętnastowiecznej*, Warszawa.
- Bąk-Koczarska C. 1973. Łepkowski Józef Aleksander (1826–1894), [w:] E. Rostworowski (red.), *Polski Słownik Biograficzny*, 18, Wrocław, s. 339–343.
- Bednarek A. 2016. *Druga wystawa starożytności i zabytków sztuki w Krakowie (1872–1873)*, „Krzysztofory”, 34, s. 73–86.
- Bernhard M.L. 1976. *Historia zbioru*, [w:] M.L. Bernhard (red.), *Zabytki archeologiczne Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Katalog*, Warszawa–Kraków, s. 9–18.
- Bernhard M.L. (red.), 1976. *Zabytki archeologiczne Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Katalog*, Warszawa–Kraków.
- Biliński P. 2016. *Zerwanie więzów łączących Towarzystwo Naukowe Krakowskie z Uniwersytetem Jagiellońskim w 1856 roku*, [w:] J. Wyrozumski (red.), *Towarzystwo Naukowe Krakowskie w 200-lecie założenia (1815–2015)*, Kraków, s. 27–37.
- Bogdanowska M., Chwalba A. 2014. *Collegium Novum*, Kraków.
- Cartes 1873. *Cartes archéologiques*, [w:] *Congrès International d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistoriques. Compte rendu de la Cinquième Session à Bologne 1871*, Bologne, s. 364–369.
- Chantre E. 1878. *Armes et objets de parure du cabinet de l'Université Jagiellonne à Cracovie, Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme*, „Revue Mensuelle Illustrée”, 13, s. 126–129.
- Chochorowski J. 2015. *150 years of prehistoric archaeology at the Jagiellonian University*, „Recherches Archéologiques”, 7, s. 7–35.
- Chochorowski J. 2016a. „Łatwe” początki archeologii uniwersyteckiej w Polsce, [w:] M. Rybicka, M. Rzućek (red.), *Nasi mistrzowie*, Rzeszów, s. 239–274.
- Chochorowski J. 2016b. *Między archeologią, antropologią i prehistorią – krakowskie środowisko naukowe w początkach działania Akademii Umiejętności (1873–1893) wobec problemu pochodzenia człowieka i jego kultury*, „Historyka. Studia Metodologiczne”, 46, s. 303–343.
- Chwalba A. 2009. *Collegium Maius*, Kraków.
- Corpus 1999. *Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XVIII–XX. Tomus III: A–D*, [w:] J. Michalewicz (red.), *Z prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Seria C*, Kraków.
- Demetrykiewicz W. 1886. *Konserwatorstwo zabytków archeologicznych. Studium ze stanowiska dziejów kultury i nauki porównawczej prawa*, Kraków.
- Fogel J. 1996. *Archeologiczne tropy Józefa Łepkowskiego (1826–1894) w Wielkopolsce*, „Opuscula Musealia”, 8, s. 21–45.
- Gabinet 1872. *Gabinet archeologiczny przy uniwersytecie jagiellońskim*, „Na Dziś. Pismo zbiorowe poświęcone literaturze, naukom, sztuce, gospodarstwu krajowemu, handlowi i przemysłowi”, 1, s. 437–439.
- Gałczyńska C.Z. 1964. *Historia zbioru zabytków archeologicznych w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Meander”, 19(10), s. 452–463.
- Gałczyńska C.Z. 2013. *Pierwsze sarkofagi egipskie w Polsce. Z historii zbiorów zabytków antycznych*, „Materiały Archeologiczne”, 39, s. 241–262.
- Gedl M. 1971. *Kierunek archeologii Polski na Uniwersytecie Jagiellońskim przed 1945 rokiem*, „Światowit”, 22, s. 187–197.
- Gedl M. 1996. *Józef Łepkowski jako nauczyciel akademicki*, „Opuscula Musealia”, 8, s. 47–54.

- Głowa A., Sławińska J. 2021. *The collection of Late Antique textiles from Egypt acquired in 1893 by the Archaeological Cabinet of the Jagiellonian University in the context of the early interest in "Coptic" weaving*, [w:] A. Kubala (red.), *Collecting antiquities from the Middle Ages to the end of the nineteenth century. Proceedings of the international conference held on March 25–26, 2021 at the Wrocław University Institute of Art History*, Kraków-Wrocław, s. 287–309.
- Jabłoński Z. (red.), 1957. *Życie kulturalne i artystyczne Krakowa w drugiej połowie XIX wieku* (wybór listów), „Rocznik Biblioteki PAN”, 3, s. 5–199.
- Jamka R. 1974. *Katedra Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Historyczne, 47, Kraków-Warszawa, s. 91–95.
- Kaesar M.-A. 2008. *On the international roots of prehistory*, [w:] T. Murray, Ch. Evans (red.), *Histories of archaeology. A reader in the history of archaeology*, Oxford, s. 378–391.
- Kohn A., Mehlis C. 1879. *Materialien zur Vorgeschichte der Menschen im östlichen Europa*, 1, Jena.
- Kraushar A. 1883. *Siedmioletnie Szkoły Głównej Warszawskiej 1862–1869. Wydział Prawa i Administracji. Notatki do historii szkół prawa w Polsce*, Warszawa.
- Kremer J. 1869. *Listy z Krakowa*, 2, Naumburg.
- Kronika 1881. *Kronika*, „Przegląd Bibliograficzno-Archeologiczny”, 1, s. 153–159.
- Kronika 1887. *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r[oku] 1864 do r[oku] 1887 i obraz jego stanu dzisiejszego wraz z rzeczą o rektorach od czasów najdawniejszych*, Kraków.
- La Légende Internationale 1874. *La Légende internationale pour les cartes préhistoriques*, [w:] *Congrès International d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistoriques. Compte rendu de la 7e session, Stockholm, tome second*, Stockholm, s. 937–960.
- Lech J. 1992. *Prehistoria i przemiany światopoglądowe w Europie*, „Archeologia Polski”, 37(1–2), s. 265–285.
- Lech J., Werra D.H. 2018. *On the beginnings of prehistory and on chipped flints in the Late Bronze Age*, [w:] P. Valde-Nowak, K. Sobczyk, M. Nowak, J. Żrałka (red.), *Amici magistro et collegae suo Ioanni Christopho Kozłowski dedicant*, Kraków, s. 577–584.
- Lemanaitė G. 2018. *Ze Szwecji do Polski. Dary Henryka Bukowskiego w bibliotekach krakowskich*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”, 12, s. 167–190.
- Linetty J. 2020. *Kształtowanie się podstaw naukowych archeologii w Wielkopolsce do 1918 roku*, Poznań.
- Linetty J., Linetty J. 2016. *Józef Łepkowski (1826–1894) założyciel polskiej archeologii i prahistoryczne odkrycia w Czeszowie, pow. wągrowiecki*, „Museum Poloniae Maioris. Rocznik naukowy Fundacji Muzeów Wielkopolskich”, 3, s. 105–119.
- Łepkowski J. 1847. *Starożytności i pomniki Krakowa*, Kraków.
- Łepkowski J. 1849a. *Groby w Łuczanowicach, w okręgu m. Krakowa*, „Przyjaciel Ludu”, 23 (23 listopada), s. 183–184.
- Łepkowski J. 1849b. *Starożytności różnemi czasy w Krakowie z ziemi wydobyte*, „Przyjaciel Ludu”, 17 (21 września), s. 129–130.
- Łepkowski J. 1850a. *Ułamek z podróży archeologicznej po Galicyi, odbytej w r. 1849 przez Józefa Łepkowskiego i Józefa Jerzmanowskiego*, „Biblioteka Warszawska”, 3, s. 193–224, 416–448.
- Łepkowski J. 1850b. *Kalwaria Zebrzydowska i jej okolice pod względem dziejowym i archeologicznym*, Kraków.
- Łepkowski J. 1852a. *Listy archeologiczne (z ryciną)*, „Biblioteka Warszawska”, 2, s. 523–541.
- Łepkowski J. 1852b. *Sprawozdanie z podróży archeologicznej po Sądecczyźnie na posiedzeniu Tow[arzystwa] Nauk[owego] Krak[owskiego] Wydziału Archeol[ogicznego]*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim złączonego. Oddziału Sztuk i Archeologii”, 2, s. 229–243.
- Łepkowski J. 1852c. *Z podróży archeologicznej po Jasielskim*, „Czas”, 235, s. 1–2.
- Łepkowski J. 1852d. *Z podróży archeologicznej po Jasielskim*, „Czas”, 236, s. 1–2.
- Łepkowski J. 1865a. *O starożytnych mieszkalnych budowlach na palach wznoszonych wśród jezior i na rzekach*, „Czas”, 246, s. 1–2.

- Lepkowski J. 1865b. *O starożytnych mieszkalnych budowlach na palach wznoszonych wśród jezior i na rzekach*, „Czas”, 247, s. 1–2.
- Lepkowski J. 1866. *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa oraz Trzemeszna, Rogoźna, Kcyni, Dobieszewka, Gołańczy, Żnina, Gąsawy, Pakości, Kościelca, Inowrocławia, Strzelna i Mogilna*, Kraków.
- Lepkowski J. 1871. *Szczątki mieszkań nawodnych w Czeszewie*, „Tygodnik Illustrowany”, 199, s. 200–201.
- Lepkowski J. 1872. *Sztuka. Zarys jej dziejów. Zarazem podręcznik dla uczących się i przewodnik dla podróżujących*, Kraków.
- Motywa 1865. *Motywa do projektu ustawy cesarsko-królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa, dodatek do *Projekt ustawy Uniwersytetu Warszawskiego wraz z Motywami, z polecenia JW-go Dyrektora Głównego Prezydującego w Komisji Rządowej Oświecenia Publicznego, przez Członków Szkoły Głównej ułożonego*, Warszawa.
- Nosek S. 1967. *Zarys historii badań archeologicznych w Małopolsce*, Wrocław.
- Odezwa 1857. *Odezwa Towarzystwa naukowego krakowskiego*, Kraków.
- Ostrowski J. 1996. *Józef Aleksander Lepkowski (1826–1894)*, „Opuscula Musealia”, 8, s. 9–20.
- Pamiętnik 1881. *Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Historycznego Polskiego imienia Jana Długosza, odbytego w Krakowie w czterechsetną rocznicę jego śmierci*, Kraków.
- Perkowska U. 1975. *Kształtowanie się zespołu naukowego w Uniwersytecie Jagiellońskim (1860–1920)*, Wrocław.
- Pomian K. 2002. *Archeologia, historia, naród*, [w:] B. Wawrzykowska (red.), *Archeologia toruńska. Historia i teraźniejszość*, Toruń, s. 9–15.
- Projekt 1865. *Projekt ustawy Uniwersytetu Warszawskiego wraz z Motywami, z polecenia JW-go Dyrektora Głównego Prezydującego w Komisji Rządowej Oświecenia Publicznego, przez Członków Szkoły Głównej ułożony*, Warszawa.
- Sadowski J.N. 1876. *Sprawozdanie z posiedzeń ósmego międzynarodowego kongresu antropologiczno-archeologicznego w Peszcie w r[oku] 1876*, „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, 6, s. I–XXVI.
- Sadowski J.N. 1881. *Jaki szereg badań wypada przedsięwziąć, aby uzyskać podstawę do wyjaśnienia wędrówek różnych plemion słowiańskich w epoce poprzedzającej pierwszy zawiązek Polski?*, [w:] *Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Historycznego Polskiego imienia Jana Długosza, odbytego w Krakowie w czterechsetną rocznicę jego śmierci*, Kraków, s. 88–95.
- Sadowski J.N. 1882. *Stanisława z Libeltów Lepkowska. Wspomnienie pośmiertne*, Kraków.
- Schiller J. 2005. *Uniwersytet Warszawski – czy uniwersytet i czy w Warszawie?*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 50(3–4), s. 25–58.
- Sklenář K. 1983. *Archaeology in Central Europe: the first 500 years*, Leicester.
- Sklenář K. 2017. *Archeologie v Čechách v období analytického pozitivismu (1868–1892). Od Vocelova „Pravěku” po střetnutí muzejní a univerzitní školy*, Fontes Archaeologici Pragenses, 44, Praga.
- Sprawozdanie z prelekcji archeologii 1864. *Sprawozdanie z prelekcji archeologii sztuki średniowiecznej, mianych w uniwersytecie Jagiellońskim w półroczu zimowym roku 1863/4*, „Biblioteka Warszawska”, 2, s. 274–278.
- Stinia M. 2014. *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871–1914. Modernizacja procesu nauczania*, Kraków.
- Surman J. 2019. *Universities in imperial Austria 1848–1918. A social history of a multilingual space*, Purdue University Press, West Lafayette, Indiana.
- Szczerba A. 2018. *From the history of Polish archeology. In the search for the beginnings of Polish nation and country*, [w:] D.H. Werra, M. Woźny (red.), *Between history and archaeology. Papers in honour of Jacek Lech*, Oxford, s. 355–361.
- Szwarc A. 2016. *Akademia Medyko-Chirurgiczna i Szkoła Główna, 1857–1869*, [w:] T. Kizwalter (red.), *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915. Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016*, Warszawa, s. 415–555.

- Śliwa J. 1976. *Zabytki egipskie*, [w:] M.L. Bernhard (red.), *Zabytki archeologiczne Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Katalog*, Warszawa–Kraków, s. 31–64.
- Śliwa J. 2007a. *Egipt i Bliski Wschód Józefa Kremiera*, [w:] J. Maj (red.), *Józef Kremer (1806–1875)*, Kraków, s. 147–166.
- Śliwa J. 2007b. *Egiptski sarkofag i mumia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, [w:] J. Śliwa (red.), *Egipt, Grecja, Italia... Zabytki starożytne z dawnej kolekcji Gabinetu Archeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków, s. 111–120.
- Śliwa J. 2011. *Darczyńcy Gabinetu Archeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uzupełnienia i sprostowania*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, 56, s. 365–378.
- Śliwa J. (red.), 2007. *Egipt, Grecja, Italia... Zabytki starożytne z dawnej kolekcji Gabinetu Archeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków.
- Tarnowski S. 2010. *Domowa kronika dzikowska. Wstęp, opracowanie i komentarz Grzegorz Nieć*, Kraków–Rudnik.
- Trigger B.G. 2006. *A history of archaeological thought. Second edition*, Cambridge.
- Wężyk F. 1858. *Mowa Franciszka Wężyka, prezesa Towarzystwa naukowego w Krakowie, na posiedzeniu publicznym dnia 6 Marca 1858 r.*, „Rocznik Ces. Król. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”, 2(25), s. 1–21.
- Wiadomości 1878a. *Wiadomości*, „Dwutygodnik Naukowy Poświęcony Archeologii, Historii i Lingwistyce”, 6, s. 149–152.
- Wiadomości 1878b. *Wiadomości*, „Dwutygodnik Naukowy Poświęcony Archeologii, Historii i Lingwistyce”, 24, s. 598–602.
- Wiadomości 1878c. *Wiadomości*, „Dwutygodnik Naukowy Poświęcony Archeologii, Historii i Lingwistyce”, 14, s. 360–362.
- Woźny M. 2018a. *Karpackie podróże badawcze Józefa Łepkowskiego*, [w:] K. Słabosz-Palacz (red.), *Górale Babiogórscy w badaniach XIX-wiecznych naukowców i podróżników*, Kraków–Zawoja, s. 79–92.
- Woźny M. 2018b. *Jak powstawała pierwsza krakowska Wystawa Starożytności i Zabytków Sztuki (1858/9)*, [w:] J. Górski (red.), *Od kolekcjonerstwa do muzealnictwa. 160-lecie pierwszej wystawy w Muzeum Archeologicznym w Krakowie*, s. 27–34.
- Woźny M. 2018c. *Towards a common language: the plan to standardise symbols on archaeological maps in 19th-century Europe*, [w:] D.H. Werra, M. Woźny (red.), *Between history and archaeology. Papers in honour of Jacek Lech*, Oxford, s. 363–371.
- Woźny M. 2022. *Rola Józefa Łepkowskiego w pozyskaniu dla krakowskich instytucji zbiorów Karola Rogawskiego i Bolesława Podczaszyńskiego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 4, s. 79–93, <https://doi.org/10.4467/0023589XKHNT.22.036.16967>
- Woźny M., Dziągielewski K. 2018. *150 years of the Jagiellonian University Archaeological Cabinet. Past and present*, „Recherches Archéologiques”, 9, s. 185–208.
- Ziegelmayer G. 2003. *Ranke, Johannes*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, 21, Berlin, s. 142–144.
- Ziemięcki T.N. 1878. *Muzeum Narodowe w Krakowie. Projekt T. Ziemięckiego członka kom. arch. Akad. Umiej.*, Kraków.
- Żmigrodzki M. 1877. *Pamiętki przeszłości. Parę godzin spędzonych w Gabinetie Archeologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Tygodnik Ilustrowany”, 35(912); skrócony przedruk w: Śliwa J. (red.), 2007. *Egipt, Grecja, Italia... Zabytki starożytne z dawnej kolekcji Gabinetu Archeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków, s. 35–40.

SUMMARY

The first Polish department of archaeology was established in 1866 at the Jagiellonian University in Kraków. The basis of its program was archaeology still then in the framework set by the approach of the romantic period, stemming from interest in antiquity and art history. It was directed by Józef Łepkowski (1826–1894); (**Fig. 1**). In addition to prehistoric archaeology, in his lectures, Łepkowski discussed issues from the field of art history, auxiliary sciences of history, museology and care of historical monuments (**Fig. 2**). The establishment of this department required many efforts, the engagement in various formal and informal procedures, as well as the existence of a favourable political climate, because archaeology was associated with national issues at that time. It was believed that the subject of its research were “homeland, that is national antiquities”.

In 1861, Łepkowski applied to the authorities of the Jagiellonian University for the qualification of the award of a habilitation in archaeology. He enclosed with the application a biography and a detailed list of publications covering 18 years of his activity. He also presented a general program of future lectures. In the field of prehistoric archaeology, he indicated that he intended to use the publications of Jan Erazim Vocel and Gustav Friedrich Klemm. Obtaining the habilitation degree was not easy, as archaeology was a young, emerging scientific discipline, and Łepkowski did not have a doctoral degree. Despite this, his scientific achievements were recognized, and he was admitted to the habilitation procedure. In 1863, he obtained the degree of “doctor of medieval archaeology with application to Slavic and Polish historical monuments”. At that time, Łepkowski, at the age of 37, began teaching at the university (**Fig. 3**); (Kronika 1887, pp. 91, 203–204; Gedl 1971, pp. 187–188; Chochorowski 2015, pp. 7–8).

The beginning of university lectures in archaeology was a significant event for Polish science and a detailed description of them was published in the journal “Biblioteka Warszawska” in 1864. In the winter and summer semesters, Łepkowski taught the following classes: “Introductory information on the archaeology of medieval art”, “Characteristics of medieval styles: construction, sculpture and painting” and “About Slavic pre-Christian and the oldest Polish historical remains”. As part of the introduction to archaeology, he presented the scope and definition of the discipline and its place among the historical sciences. He devoted many lectures to art history and the auxiliary sciences of history (such as sphragistics, heraldry, numismatics), as well as library and museum studies, including issues concerning the arrangements of museum exhibits. Another feature of the course was that he referred to the history of archaeology, the history of medieval art and architecture, the conservation of historical monuments. In addition, he taught about myths, folk tales, reading runes, and introduced epigraphy and archaeological cartography. Prehistoric archaeology constituted about a third of his classes (Sprawozdanie z prelekcji archeologii 1864, p. 274; cf. Chochorowski 2016a, pp. 239–243, 247).

In 1865, Łepkowski, already a docent, decided to obtain the missing doctorate. This was influenced by events in Warsaw. In the mid-1860s, ideas emerged there to transform the Main School into a university. The 1865 project envisaged the commencement of lectures on “theory and history of art with archaeology” as part of the Faculty of Philology and History of the future university. Initially, it was considered that these lectures could be

given by J. Łepkowski (Motywa 1865, pp. 8–9; Projekt 1865, p. 6). However, professors from the Warsaw university protested against his candidacy, criticizing his scientific achievements and publications. This situation motivated him to complete his education.

In October 1866, Łepkowski was appointed associate professor of “archaeology of medieval art in application to Slavic and Polish monuments” at the Jagiellonian University. At that time, a chair of archaeology was also established for him there, which was the first Polish chair of this discipline (Stinia 2014, p. 103). However, this did not mean full stability at the university, so in 1870 he began to apply for a full professorship. In this respect, he had the support of the authorities of the Kraków University, which turned to the monarch and the ministry in Vienna (Kraków was then within the borders of the Austro-Hungarian Monarchy) with a request to establish a permanent chair of archaeology for Łepkowski. However, achieving this required many different efforts. From the beginning, Łepkowski used informal channels and sought support from people with influence in the Viennese offices. At the University, his efforts were strongly supported by the historian Józef Szujski (Fig. 4; Fig. 5). Unfortunately, in 1870 the ministry rejected the application.

The permanent chair of archaeology was established only five years later. The authorities of the Jagiellonian University again applied for a permanent professorship for Łepkowski, emphasizing his services to science and impeccable attitude. The case was considered positively. In 1875, by imperial decree, Łepkowski received a full professorship, and in 1876 the department of archaeology received permanent status. The full professorship enabled Łepkowski to further develop his university career; in the following years he served as vice-dean and dean of the Faculty of Philosophy, as well as rector of the Jagiellonian University itself (Fig. 6); (Gedl 1971, p. 189; Chochorowski 2015, pp. 9–11).

The lectures given by Łepkowski covered not only prehistoric archaeology, but also the history of art, architecture and crafts, conservation of monuments and museology, as well as the theory of the discipline. He raised issues that he was dealing with in his activities at the time. Students participated in classes in the Archaeological Cabinet, thanks to which they had direct contact with archaeological artefacts. Łepkowski also lectured on art history at the School of Fine Arts in Kraków. He developed a textbook for students: *Sztuka. Zarys jej dziejów. Zarazem podręcznik dla uczących się i przewodnik dla podróżujących* [Art. An Outline of Its History. Being a handbook for learners and a guide for travellers] with 104 woodcuts (Fig. 7). He devoted the first chapter to prehistoric art and the most important archaeological discoveries in Europe, and also discussed various funeral rites. He drew attention to the chronology of prehistory and the methods of establishing it (Łepkowski 1872; cf. Gedl 1996, p. 52).

In 1867, Józef Łepkowski established the Archaeological Cabinet at the Jagiellonian University. In addition to prehistoric relics, its collections also included works of art, memorabilia, as well as manuscripts and prints (Figs 8–10). The beginning of the Cabinet was Łepkowski's private collection. Over time, various items were donated by generous donors. Initially, the Cabinet did not have a permanent location, and its collections were stored in several places in Kraków. It received a permanent location in 1888 in the newly built university building of Collegium Novum (Woźny, Dziegielewski 2018).

The founder continued to acquire relics for the Cabinet almost until the end of his life. The collection quickly became known, also beyond the borders of Galicia (see Wiadomości

1878c, p. 362; Chantre 1878; Kohn, Mehlis 1879, pp. 111–112). Selected exhibits, as well as an archaeological map of the Vistula River basin (made by Łepkowski), were shown at the International Congresses of Prehistoric Anthropology and Archaeology in 1876 and 1881, and at an exhibition at the Museum of Art and Industry in Vienna in 1883 (Sadowski 1876, pp. XXI–XXIII; Kronika 1881, p. 158; Woźny, Dziągiewski 2018, p. 189).

Józef Łepkowski died on 27 February 1894. His death marked the end of the first stage in the history of Polish university archaeology. The departments of archaeology that were established in Kraków a few years later (classical archaeology for Piotr Bieńkowski and prehistoric archaeology for Włodzimierz Demetrykiewicz), already presented a completely different, more modern approach to this discipline. Łepkowski did not educate his successor. His great legacy was the creation of a didactic background in the form of the Archaeological Cabinet, and above all, winning the status of a university discipline for archaeology. This was not an easy task, requiring him engaging in many different activities and above all a great deal of determination.

Translated by Paul Barford

*

Nadesłano: 05.11.2023; **zrewidowano:** 16.05.2024; **zaakceptowano:** 22.05.2024.

Artykuł opublikowano w otwartym dostępie na licencji CC BY 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

„Archeologia Polski” Copyright © 2024 Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk

Autorka oświadcza, że nie ma konfliktu interesów wynikającego z konkurencji, współpracy lub innych relacji, powiązań osobistych lub finansowych, które mogły mieć wpływ na badania i wyniki opisane w artykule.

Received: 05.11.2023; **revised:** 16.05.2024; **accepted:** 22.05.2024.

Article is published in an open access under the CC BY 4.0 license

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

„Archeologia Polski” Copyright © 2024 by Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences

The author declares that she has no conflicts of interest arising from competition, collaboration or other personal or financial relationships that could affect the research and results described in the article.